

Visoko obrazovanje etničkih zajednica na Kosovu

Mađunarodna diskusija održana u Prištini 18. maja 2006.
godine

Pristina, septembar 2006

Ovu publikaciju je finansirala
Fondacija Otvorenog Društva Kosova
Štampa i dizajn:
Printing house Adnan Rezniki Company
Tiraž:
500
Priština, 2006

Međunarodna jednodnevna diskusija "Visoko obrazovanje etničkih zajednica na Kosovu" održana je u Prištini 18.maja 2006.god. Organizovana je od strane Foruma 2015 u saradnji sa Kosovskim Obrazovnim Centrom (KEC) U diskusiji, međunarodni i domaći eksperti su predstavili analizu sadašnje situacije, moguća rešenja i perspektive visokog obrazovanja za etničke zajednice na Kosovu..

Šta je Forum 2015?

Forum 2015 je nezavisna koalicija dvaju nevladinih organizacija, Kosovske Fondacije Otvorenog Društva i Riinvesta, osnovan 2003.godine u cilju podrške vladinim i nevladinim inicijativama za integracijom Kosova u euro-atlanske strukture. Forum 2015 je jedan važan projekat KFOS-a i Riinvesta koji teži stvaranju prostora za sadržajne debate između predstavnika Valade, političkih partija, civilnog društva, privatnog sektora i nezavisnih intelektualaca. Forum takođe teži mobiliziranju domaćih intelektualaca za analizama I studijama ključnih pitanja sa kojima se nosi kosovsko društvo. Forum 2015 će da izloži preporuke koje će da iniciraju odgovarajuće sektore za javne strategije, promovišući ideju kvalitetnog rukovođenja, ideju razvoja demokratskih institucija u cilju euro-atlanske integracije.

Sadržaj:

Glavno izlaganje

“Visoko obrazovanje za etničke zajednice na Kosovu-problemi, rešenja, pouke”

11

Georg Woeber,

međunarodni ekspert
visokog obrazovanja
Austrijske Agencije za Razvoj OSBE

Glavna analiza

“San o višetetničkom obrazovanju – trillim i stvarnost visokog obrazovanja na Kosovu danas ”

Dukagjin Pupovci,

Direktor Kosovskog
Centra Obrazovanja (KEC)

21

Glavna analiza

“Odgovornosti međunarodne zajednice prema visokom obrazovanju za etničke zajednice na Kosovu-dan posle proglašenja statusa”

Alexander Bayerl,

Predsedništvo E.U.
e BE-së, Sef kancelarije
za saradnju Austrije sa Kosovom

29

Studijski slučaj 1

“ Bolzentski Universitet /Bolzanos
– jedna priča o uspehu trojezičnosti u Evropi”

Oswin Maurer,

Prorektor, Bozenitski Universiteti /Bolzanos, Italija

33

Studijski slučaj 2

“izazovi i rešenja za visoko obrazovanje etničkih zajednica u Rumuniji ”

Mircea Bocsan,

predavač, Babes-Bolyai Universitet, Kluž, Rumunija

39

Studijski slučaj 3

“Universitet Jugoistočne Evrope u Tetovu
–od političkih izazova do akademskog uspeha”

Dennis Farrington,

Dennis Farrington, međunarodni ekspert visokog obrazovanja Saveta Evrope i Asocijacije Evropskih Univerzitetatë

43

Uvod

Organizovanjem ove konferencije "Forum 2015" teži otvaranju jednog pravog dijaloga upućenog jednom važnom aspektu kao što je obrazovanje etničkih zajednica na Kosovu u svetlu nastojanja Kosovara da budu deo evropskih integracija. Diskusija se razvijala u vremenu kada se vode intezivni razgovori između Beograda i Prištine, uz posredništvo međunarodne zajednice, i kad se očekuje da se pitanje obrazovanja etničkih zajednica raspravlja za pregovaračkim stolom; stoga je nemoguće da se konferencija odupre uticaju koji nose sa sobom ovi procesi.

Ne uzimajući u obzir objektivna ograničenja, postignut je visoki nivo konsenzusa da je Kosovo u stanju i da ima obavezu da obezbedi uslove za visoko obrazovanje na jezicima etničkih zajednica, u privom redu na slovenskim jezicima, a prema mogućnostima i potrebi, i na turskom jeziku... Potrebno je izgraditi mehanizme koji će osigurati saradnju različitih jezičkih grupa unutar kosovske akademske zajednice, bilo na nivou akademskih institucija, bilo na nivou akademskog personala ili studenata. Mesto koje pretenduje da bude deo evropskih integracionih procesa i Bolonjskog procesa, treba da obezbedi preduslove za funkcionisanje jednog Kosovskog Prostranstva Visokog Obrazovanja, na način da bude zajednički i neodvojivi deo Evropskog Prostranstva Visokog Obrazovanja-sadašnji koncept poznat u Evropi.

Na ovoj konferenciji su predstavljeni primeri dobrih (uspešnih) praksi iz drugih država, preko kojih je potvrđeno da postoje funkcionalni modeli za zadovoljenje potreba etničkih grupa za visokim obrazovanjem. Isto tako je naglašeno da zakonska infrastruktura na Kosovu pruža mogućnosti za organizovanjem visokog obrazovanja na jezicima zajednica, dok u isto vreme postoji spremnost kosovskih institucija da proces integracije srpske zajednice u proces visokog obrazovanja na Kosovu moralno i materijalno podrži.

U vreme kada se publikuje materijal sa ove konferencije, razgovori u Beču se privode kraju, tako da je još više izražen paralelizam u obrazovanju, konkretnije, obrazovne institucije koje izvode nastavu na srpskom jeziku odbijaju bilo kakvo finansiranje od strane kosovskih institucija. Uprkos ovome, "Forum 2015" veruje u međuetnički dijalog po pitanju visokog obrazovanja i dijalog treba razvijati i u buduće. Zato, smatramo opravdanim izdavanje brošure koja sadrži neke od dobrih ideja u vezi rešavanja problema na ovom polju, nimalo ne pretendujući da ne može da se iznađe dobro i prihvatljivo rešenje za sve.

Priština, septembar 2006.

Dukagjin Pupovci

Visoko obrazovanje za etničke zajednice na Kosovu problemi, rešenja i pouke

Georg L.F. Woeber, Beč/Austria
Međunarodni ekspert za visoko obrazovanje u OSBE-u i u
Austrijskoj agenciji za razvoj
Savetnik Ministarstva Obrazovanja, Nauke i Tehnologije Kosova

1. Uvodne napomene

Lično sam uključen kao ekspert po pitanju visokog obrazovanja za etničke zajednice na Kosovu još od 2001.god. Nije afirmativno početi izlaganje konstatacijom da se u međuvremenu malo šta postiglo po ovom pitanju. Ja danas vidim ovaj seminar kao poziv za delovanje. Ovo je poziv javnom mnjenju Kosova, ljudima koji donose odluke. Zapravo, narod treba da šalje poruke političarima koji su dužni da sprovedu u delo sadržaj tih poruka. Ono što nam je potrebno, to je poruka od strane eksperata: "Sta vi želite? Kad ? Gde I kako?"

Sam termin "Visoko obrazovanje za etničke zajednice" je više politički nego tehnički termin. Ovo objašnjava i teškoće na koje nailaze neki od stručnjaka koji su danas za ovim stolom. Danas, ja izlažem ovde više kao tehničko lice, ali u izlaganju provejavaju i političke primese. Pitanje na koje danas treba dati odgovor- je: šta treba transformisati sa stanovišta političke vizije da bi to zaživelo u praksi. Dozvolite mi da počnem sa nekoliko provokativnih pitanja.

Da predpostavim da jedna institucija visokog obrazovanja postoji. Šta treba da uradi ovaj univerzitet? Da ne treba možda da identifikuje jednog studenta iz zajednica, -da li je crnomanjast, da li je visociji od 1,80cm., ili da li je mlađi od devetnaest godina? Da li će da se pripremi zaseban raspored za njega, da li će da se razvijaju posebne studije za njega, ili će da se odrede posebni lokali za njega? Ili da ga premestimo u jednu goru perspektivu; da li ćemo studente iz etničkih zajednica da smestimo u geto? Naravno da ne! Sledeće pitanje je zatim: da li su ovo samo politička pitanja ili je ovo možda nešto više? Iako se opet vratimo na početno pitanje, da li je sve ovo samo pitanje jezika, političko pitanje, ili nesto više, dolazimo i do pitanja da li nije višejezičko pitanje ona tražena poruka o današnjem visokom obrazovanju u Evropi?

Na univerzitetu koji sam završio u Austriji, moj studijski program: "Prerada nafte" je urađen prvo na engleskom a ne na nemački jezik. Onda, zašto bi bio problem studiranje na univerzitetu na više jezika? Da li nešto drugo treba da imamo u vidu..? Sve ovo treba posmatrati i u istorijskom kontekstu sistema visokog obrazovanja na Kosovu i iz perspektive strategijskih pristupa obrazovnog sistema u današnjem Kosovu.

2. Kratak pregled visokog obrazovanja na Kosovu

Univerzitet u Prištini (UP) je osnovan pri kraju šesdesetih godina. Pošto je to bio nov univerzitet, kao i mnogi tadašnji univerziteti širom Evrope, suočavao se sa nedostatkom tradicije kako u oblasti naučnog istraživanja tako i u oblasti nastave. Uvek su potrebne dve do tri generacije da bi se stvorila jedna ozbiljna baza na univerzitetu. Na jednoj od sledećih prezentacija čućemo o jednom novom univerzitetu, Bozenskom, u Italiji, koji je do skoro stvarao akademsku bazu (a tajna koja se krije iza ovog uspeha su pare - mnogo para!).

Univerzitet u Prištini je doživeo svoj razvoj u periodu od 1970 -1980. godine. U početku je stvoreno nekoliko fakulteta koji su se kasnije odvajali. Etnička podela između Srba i Albanaca na Univerzitetu počinje tokom osamdesetih godina i završava se potpunim odvajanjem i paralelnim sistemom početkom devedesetih godina.

Ova podela, koju su mnogi prisutni u ovoj sali doživeli kao političku podelu, predstavlja jedan dramatičan presek u istoriji ovog univerziteta. Kada se akademski radnici udalje sa svojih radnih mesta, kada izgube svoju nastavnu infrastrukturu i mogućnost naučnog istraživanja, oni faktički izlaze iz normalnih procedura; nešto slično se desilo i sa albanskom akademskom zajednicom; sve ovo ih je dovelo u jedno "zaleđeno stanje".

1999. godine dolazi do velikog preokreta, kada se akademska zajednica Albanaca vraća u univerzitetske prosorije, ili u ono što je ostalo od njih. Od tada, može da se kaže, da je visoko obrazovanje na Kosovu na putu progresu "sa puno rupa i izbočina po njemu". Ministar Veljii u svojoj uvodnoj reči pomenu "izgubljene godine" zbog stalnih problema u rektoratu.

Deo Srba koji su ranije radili na Univerzitetu u Prištini, premestili su se na sever Kosova 2001.godine i tamo su reaktivirali svoj rad.

3. Današnja realnost - na obe strane

Univerzitet u Prištini se još suočava sa problemom „izgubljenih generacija“ od 1991-1999. godine. Ovo se odnosi i na nastavnike i na naučne radnike, a i na studente. Većina današnjih rukovodioca studentskog parlamenta je upisala studije još devedesetih godina.

Prištinski Univerzitet treba da prevaziđe jednu desetogodišnju prazninu akademskog delovanja na fakultetu, tokom koje je mogao da učini važne razvojne korake druge i treće akademske generacije. Intelektualni pritisak prisutan kod akademskog personala (kadra) između paralelnog (anarhijskog) pristupa, koji proističe iz paralelnog sistema devedesetih godina, i ozbiljnog delovanja tipa "sada mi vladamo" je i dan danas prisutan u svakodnevnom radu.

Pored ovoga, univerzitet se nosi i sa velikim problemom koji je u vezi velikog broja ugovora. Mnogi profesori na univerzitetu imaju po dva i tri ugovora sa privatnim univerzitetima ili sa međunarodnim institucijama. Sistem plata je apsolutno demotivajući - jedan mladi univerzitetski profesor zarađuje 280 eura mesečno, dok jedan student, prevodilac u UNMIK-u ili OSBE-u može da zaradi dva i više puta veću platu. Istraživanja na univerzitetu su trebala da počnu takoreći od početka, jer gotovo da nije ostalo ništa od tradicije istraživanja.

Univerzitet u Mitrovici (UM) prihvata da ova tehnička terminologija u isto vreme predstavlja

i političku terminologiju, što je imalo prednost u razvijanju i nastave i istraživanja.

Danas je novčić okrenuo svoju drugu stranu. Tamo se personal nosi sa nedostatkom infrastrukture: centralni kompleks u Mitrovici još uvek radi u lošim uslovima što se tiče laboratorija, biblioteka, tehničkih instrumenata i dr. Između 2001.-2004.godine univerzitet u Mitrovici je doživeo „Mitrovačko proleće“ kako ga ja nazivam. Tokom ovog perioda se oseća političko kretanje ka integraciji u kosovski sistem visokog obrazovanja i spremnost da se uđe u reformu.

Ali, u proleće 2004. godine je došlo do velikih potresa i tada je zakonski rektor, g.din Savić razrešen dužnosti, i na njegovo mesto, Beograd postavlja profesora Papovića kao "novog rektora"

4. Jedan kraći osvrt na Univerzitet u Mitrovici

Razmotriću detaljnije deo koji se odnosi na univerzitet u Mitrovici pošto nemamo nijednu drugu opciju visokog obrazovanja za kosovske Srbe i pošto se već bavimo ovim pitanjem.

Početak rada univerziteta u Mitrovici od nule u jesen 2001.godine, bio je jedan težak ali i začuđujući početak, naročito što se tiče finansija. Oko osam do deset miliona eura je investirano od 2001.godine, samo zbog izmeštanja osnovne neophodne univerzitetske infrastrukture. Danas može da se kaže, da su dve trećine infrastrukturnih investicija završene.

Tokom "Mitrovačkog proleća" postojalo je jedno snažno kretanje u pravcu reforme i prema univerzitetskim integracijama. četrnaest fakulteta je bilo mnogo za četiri do pet hiljada studenata. Zato je prvi korak bio smanjenje broja fakulteta od četrnaest na deset da bi se taj trend nastavio i završio sa šest fakulteta.

Ali, tu su se prekinule reforme.

Ovaj reformski proces je isto tako obuhvatio i primenu modularnih programa studiranja. Na primer, na tehničkim studijama, svaki student je mogao da pohađa prvu godinu a onda da odluči na koji program studija želi da nastavi. Pravila Bolonjskog procesa kao i ECTS su počeli da se primenjuju kao i jedan model dva univerzitetska kompleksa se razvijaju između Mitrovice i Leposavića.

Sve je ovo prekinuto u aprilu 2004, faktički, pre nego što je Univerzitet u Mitrovici trebao da se integriše u zakonski okvir Kosova. Od tog vremena ovaj univerzitet snosi posledice međunarodne izolacije iz političkih razloga i ovo je realnost s kojom se treba suočiti danas.

5. Zahtev za razvojem visokog obrazovanja za etničke zajednice

Zasigurno, centralni problem visokog obrazovanja za etničke zajednice na Kosovu je ispunjavanje zahteva po pitanju jezičnosti na fakultetima; dvojezičnost i višejezičnost. Međutim, nije opravdano i pametno osnivati univerzitet gde će se nastava održavati za svaki jezik ponaosob - srpski, bošnjački, turski itd. Jedna takva institucija može da završi sa grupom od 2 - 3 studenta na prvoj godini, a na trećoj godini bez i jednog.

Tako poruka i željena vizija bi bile - primena višejezičnosti na Kosovu u procesu razvoja visokog obrazovanja. Dozvolite mi jednu digresivnu napomenu. Sada će da se raspiše

konkurs za rektora na prištinskom univerzitetu. Zar ne bi bilo potrebno da kao uslov na konkursu bude i zahtev za odličnim znanjem engleskog jezika? Do sada nešto tako nije aplicirano kao i na izborima posle 1999. godine.

Uopšteno, strategija visokog obrazovanja na Kosovu treba da se razvija po konceptu visokog obrazovanja za etničke zajednice. Jedna moguća, dugoročna vizija može da postane ta, da engleski jezik bude primenjen na određene studijske oblasti a onda da se nastavi sa aspektom višejezičkog obrazovanja u spektru od albanskog jezika do srpskog, bošnjačkog, turskog ili drugog. Ova strategija ne može da bude sveobuhvatna, ali početak primene dva – tri programa na engleskom jeziku ne bi nosilo u sebi neki poseban rizik. U međuvremenu, može da se razvija istraživanje povezano sa zahtevina tržišta rada i onih koji su u interesu studenata; sve ovo može da da veoma interesantne i korisne konstatacije za akademsku zajednicu na Kosovu koja je još uvek konzervativna.

Dozvolite mi da još jedanput govorim o iskustvu mesta odakle potičem, i sa univerziteta gde sam završio studije. Nas je bilo pet mladih studenata koji su došli da studiraju na programu koji se odvijao na nemačkom jeziku. Međutim, kada se studijski program transformisao na engleski jezik, odmah se upisalo oko 50 studenata te godine, od kojih je 80% bilo stranih. Ovo je podstaklo jedno novo pitanje: da li je kosovski sistem visokog obrazovanja rezervisan samo za kosovske studente? Ili, da li je on deo univerzitetske mreže na Balkanu ali i jugoistočne Evrope? Da li treba Kosovo da razvije jedan skupi sistem studiranja posebno za strane studente koji dolaze da studiraju na ovom univerzitetu? Da li Kosovo želi posebno da pridobije ove studente?

Uzeću jedan drugi primer – primer tehničkog univerziteta u Cyrich – u koji je rangiran kao jedan od najpoznatijih univerziteta tehnike na svetu. Na doktorskim studijama ovog univerziteta više od 80% studenata su stranci. Kada smo se obratili rektoru ovog univerziteta u vezi ovog podatka, pitajući da ovo možda može da predstavi problem sa nacionalnog, švajcarskog gledišta (potrošnja novca onih koji plaćaju takse u dobrobit stranaca) on je odgovorio sa osmehom, da univerzitet teži da poveća udeo stranih studenata na doktoraturi i do 90%. Zašto? Zato što je ovo najbolji pokazatelj akademskih institucija u oblasti aktivnosti i kvaliteta kao i visoke kompetencije akademskog personala. Upravo ovaj primer treba Kosovo da zapamti prilikom postavljanja budućeg razvojnog okvira visokog obrazovanja.

Visoko obrazovanje etničkih manjina je još jedna mogućnost kosovskog sistema visokog obrazovanja da razvije svoj kvalitet, kompetencije i međunarodni profil. Ali ovo zahteva i jednu fundamentalnu reorganizaciju sadašnje piramide programskih studija.

I dan danas nailazimo kako na prištinskom univerzitetu, tako i na onom u Mitrovici, na pozitivno stanovište o studijama za magistraturu ili master; studije bachelor; iako je prihvaćen evropski standard – još uvek se ne vidi da studije donose potpunu akademsku diplomu. Ovo je u suprotnosti sa mogućim perspektivama visokog obrazovanja u Evropi godine 2020. Ova perspektiva vidi jednu piramidu gde najmanje 60% do 80% diploma su bachelor dok ostali deo od 20 – 30% treba da bude master a manje od 5% da bude doktoratura. Iz ovoga proizilazi jedno drugo pitanje. Zašto se ne skoncentrišemo na potrebe tržišta rada, jer upravo ovaj aspekt čini univerzitetsko obrazovanje cenjenijim. Odgovor će biti da većina preferira jedan stepen bachelora u starosti do 23 godine nego, jedan stepen mastera na kraju 20 – ih godina sa naglašenom nesigurnošću u vezi plata.

Druga važna stvar dok pričamo o visokom obrazovanju minoriteta je - Gde? i Kako? – što u suštini predstavlja prosto tehničko pitanje. Da li može da se ubedi jedan osamnaestogodišnjak koji živi u jednoj od enklava da svaki dan ide na predavanja autobusom pod pratnjom KFOR – a ili će više voleti da nastavnici posećuju redovno njega i njegove kolege? U suštini postoji nekoliko opcija ali one treba da se objasne i vrednuju jedna po jedna pre nego što se razvije plan jednog takvog univerziteta. Ko putuje? Studenti, nastavnici, ili studije mogu da se razvijaju po modelu učenja na distancu (učenje na daljinu). Za svaku od ovih opcija postoji

jedna serija primera i dobrih praksi u svetu.

Drugo važno pitanje je i pitanje akademskog kvaliteta. Univerzitetsko obrazovanje uvek treba da se zasniva na kvalitetu: kvalitetni studenti, kvalitetni nastavnici, ali i isto tako i kvalitetna infrastruktura. Ili da kažemo tačnije: ako Kosovo nema mogućnosti da osigura infrastrukturu i opremu za jednu takvu instituciju onda je bolje da ne počinje uopšte, da ne bi stvarala još jednu privremenu instituciju. Takve institucije, osnovane na brzinu, treba da funkcionišu kako treba od samog početka; u suprotnosti patiće od jednog dugog bolnog umiranja. Na Kosovu je dovoljan jedan loše opremljen univerzitet! I na kraju pitanje kvaliteta je i mesto gde javno mnjenje i kosovski političari treba da postave sebi pitanje... "gde želimo da stignemo sa našom vizijom visokog obrazovanja"?

Drugi aspekt, koji treba razmatrati, je jedna kritična masa redovnog personala. Teško je održavati jedan funkcionalan univerzitet gde oko 90% nastavnika putuje, dolazi iz raznih krajeva, što je i deo realnosti mitrovačkog univerziteta u periodu 2000. – 2002. godine. I na kraju, ali ne i po značaju, jedan univerzitet može da pruži profesionalne usluge svojim studentima samo onda, ako je u potpunosti upoznat sa relevantnim međunarodnim agencijama i ako ispunjava osnovne evropske standarde u akademskom smislu (Bolonja, ECTS) i sa aspekta naučnih istraživanja.

6. Sta će biti sa univerzitetom u Mitrovici ?

Ovo je jedno od glavnih pitanja u razmišljanju svih nas ali i nešto o čemu se ne priča mnogo otvoreno. Čovek može da priđe ovom pitanju sa političkog ili sa operacionalnog stanovišta. Čovek može da kaže "ja ne razmatram pitanje Mitrovice jer Papović (ili bilo koji njegov naslednik postavljen na neligitimni način) je loš čovek, dok smo mi "dobri momci". I da "dok postoje ovi loši momci mi nećemo da pričamo sa njima o drugim mogućnostima".

Ali šta ako se pitanje posmatra sa druge strane? Koliko je kvalifikovanih akademskih nastavnika koji su u stanju da predaju na jezicima manjina a koji su van mitrovačkog univerziteta ili unutar Kosova? Postaje jasno da postoji samo jedan "kazan": onda, koje su nam opcije (mogućnosti)?

Prva mogućnost bi bila da se oformi univerzitet u Mitrovici kao jedan državni univerzitet koji bi u potpunosti funkcionisao na osnovu zakonske baze Kosova. Sad postoji zakonski okvir na Kosovu gde univerzitetski statut osigurava u jednoj određenoj masi autonomno delovanje; proces reforme koji je prekinut 2004. godine treba nastaviti. Zašto se institira na reformi? Zato što momentalno univerzitet u Mitrovici košta prilično, isto kao i univerzitet u Prištini (više od 12 miliona eura), ali u tom slučaju univerzitet u Prištini pokriva oko 88% kosovske populacije upoređujući sa 7 – 8% one koju pokriva mitrovački univerzitet. Nijedan kosovski političar neće da prihvati takvo financiranje u iznosu od 50%. Tako, većina fakulteta u Mitrovici treba da se prilagodi novoj realnosti - oko 4 – 5 hiljada aktivnih studenata u dugoročnom planu. Broj fakulteta treba isto tako da se smanji kao i broj personala a sve u cilju smanjenja opštih troškova. Sve je ovo moguće, i može da se završi u okviru jednog dvogodišnjeg ili trogodišnjeg perioda.

Druga mogućnost bi bila, čuvanje sadašnjeg statusa univerziteta u Mitrovici kao jedne srpske institucije za visoko obrazovanje, i pogled na njega kroz zakonski okvir Kosova, kao jednu privatnu instituciju financiranu od strane donatora (Srbija). Ministar neće brinuti ko će biti direktor te institucije sve dok se primenjuju osnovni pravilnici. Tehnički, ovo zadnje bi bilo

kao najlakša opcija, zato što je moguće sadašnju situaciju transformisati u jednu zakonsku situaciju. Ostaje ipak jedan problem: u tom slučaju, ovaj univerzitet će izgubiti status javne institucije visokog obrazovanja.

Treća mogućnost može da se nazove "Hongkonški model". Pokušaće se da se pokrene unutar mnogih granica želja i političkih linija. Ovo može da se objasni dalje u tekstu na detaljniji način.

Četvrta mogućnost bi bila prosto, da univerzitet u Mitrovici opet počne sa radom na nekoj drugoj lokaciji. Zašto ne? Kompetentni kadar je u dispoziciji, i u glavnom je spreman da nastavi posao na teritoriji Kosova. Za buduće potencijalne studente, lokacija može ali i ne mora da bude osnovni kriteriji. Ono što oni očekuju da dobiju za svoje novce su diplome koje se priznaju, dobra infrastruktura i kompetenti kadar. Gde god bilo.

7. "Obavezni" zahtevi za visokim obrazovanjem etničkih zajednica

Naravno, zakonski okvir Kosova treba da se poštuje kao glavni stub svake institucije visokog obrazovanja na teritoriji Kosova. Kosovski zakon i visoko obrazovanje treba da se primene u potpunosti, statut univerziteta treba da poštuje pravila i treba da se prilagodi kosovskom sistemu licenciranja, da osigura kvalitet i da vrednuje visoko obrazovanje.

Drugo, jedan takav univerzitet – prosto zbog nepodudarnosti između godišnjih troškova i potencijalnog procenta studenata, ne može da se osloni samo na kosovski konsolidovani budžet već treba da osigura i privatne donatore. Razlozi za davanje donacija mogu da budu političke ili tehničke prirode. I ponovo, univerzitet treba da bude dosta atraktivan kako bi osigurao održivi kvalitet; u suprotnom, neće moći da osigura donatore. Sa političkog stanovišta, donatori mogu biti vlade država onih studenata koji hoće da pohađaju studije na tom univerzitetu. U tom slučaju, treba uzeti u razmatranje mogućnost primene prava na veto, za strateška pitanja i za tako važne donatore.

Treće, traži se dovoljan kadar sa iskustvom u oblasti univerziteta. Razlozi za nešto tako su napred navedeni. U biti, traži se kadar sa iskustvom i kompetencijama koji će biti u stanju da pokrenu posao na jedan kvalitetan način zajedno sa akademskim i organizacionim kriterijumima.

Nešto drugo, što je važnije da bi se osigurala jedna takva institucija u sadašnjim uslovima na Kosovu je, osiguravanje dovoljnih usluga za enklave i druge zajednice. Usluge visokog obrazovanja treba da se osiguraju svim potencijalnim studentima na maternjem jeziku koji su spremni da studiraju, bez obzira na mesto njihovog stanovanja na Kosovu. I ovo ima u sebi organizacioni i politički aspekt.

I zadnje, ali ne i po značaju, evropski standardi treba da se primenjuju na samom početku što bi omogućilo da ovaj univerzitet implementira Bolonju brže nego univerzitet u Prištini. Ovo ne bi bio loš razvoj, dok bi jedna takva konkurencija stvorila jedan funkcionalan sistem visokog obrazovanja a ovo bi doprinosilo razvoju na obe strane.

8. Zašto ne treba stvarati sličnu verziju Univerziteta Jugoistočne Evrope(UEJL) onom u Tetovu?

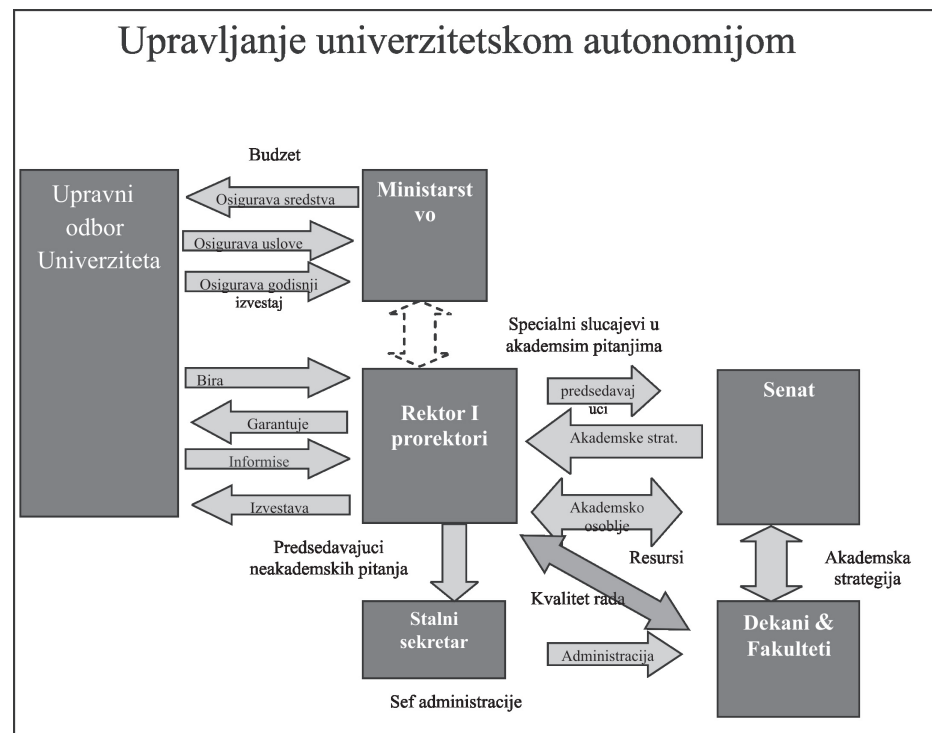
Zadnjih nedelja objavljeno je nekoliko članaka koji se tiču plana za Univerzitet u Mitrovici. Iako ove naslove treba sagledati u kontekstu rešavanja statusa, oni sadrže dozu rizika, pošto nude "jednostavna rešenja", koja nisu rezultat detaljne analize. Jedan od ovih koncepata predlaže stvaranje jednog oblika univerziteta sličnog Univerzitetu Jugoistočne Evrope (UEJL) u Tetovu.

Posle jednog opreznog istraživanja koncepata i uslova oba univerziteta, konsatovali su se mnogi različiti aspekti između UEJL i UM:

- Broj studenata koji studiraju na jezicima manjina je veoma mali na oba univerziteta
- UEJL / Tetovo je jedna uspešna priča i iz razloga što je
- Investirana velika suma novca koja nije na raspolaganju i u slučaju mitrovač kog univerziteta
- Stari tetovski univerzitet je postepeno potiskivan; paralelno postojanje U.M i jednog drugog javnog univerziteta, oživeće ozbiljne konflikte koji su u vezi stavljanja u upotrebu i podelu postojećeg akademskog personala
- Jedan kvalitetan univerzitet zahteva kvalitetan kadar ; u tom slučaju, ili će svi nastavnici da rade na obe institucije, ili će eksperiment da propadne.
- Kosovski sistem privatnog visokog obrazovanja, do sada, nije se izdvojio ni po jednom uspehu; više može da se kaže da su prevaziđena najpesimističnija predviđanja.
- Visoko obrazovanje na Kosovu za manjine, zahteva jedno tehničko a ne političko rešenje; jedan dan posle određivanja statusa, mnogi politički eksperti će otići, a problemi će ostati nerešeni.

9. Model Hong Konga

Skica 1: Funkcionisanje univerzitetske autonomije prema kosovskom zakonu prema visokom obrazovanju

“Model Hong Konga” ima jednostavnu istoriju.

Kosovski zakon o visokom obrazovanju je jedan veoma moderan zakon. On osigurava univerzitetu jedan visoki nivo u funkcionisanju autonomije. Skica 1 pokazuje da strelica koja je gotovo izbrisana još uvek je ona koja pokazuje saradnju između rektorata i ministarstva. Upravni odbor uzima na sebe mnoge odgovornosti od ministarstva, saradnja je premeštena od dnevne saradnje na onu godišnju preko opšteg budžeta i godišnjih pregovora o budžetu, koji se zasnivaju na godišnjim izveštajima rada kao i na analizi i strukturalnom vrednovanju. Ovaj koncept je mnogo koristan za slučaj o kome danas govorimo, pošto svaka bliska saradnja između univerziteta i ministarstva podrazumeva i politički aspekt. Što je veća distanca, koju osiguravaju institucije od ministarstva, toliko će lakše biti da se postignu politička rešenja koja mogu da se implementiraju kroz tehničke modele.

Niže predstavljamo glavne aspekte ovog modela:

- Zakonski okvir Kosova je obavezan
- Statut treba da ostane osnovna operaciona baza
- Zakonske kompetencije statusa pripadaju kosovskoj Vladi
- Strateška kompetencija, zajedno sa institucijom, može da se подели između donatora / glavnih finansijskih davaoca
- Godišnji budžet potiče iz dva glavna izvora

- Budžet Kosova
- Vladini donatori / privatnici
- Institucija treba da ima status jednog javnog kosovskog univerziteta

10. Jedan skeptičan pregled...

Ova analiza se završava jednim mojim skeptičnim pregledom jer – sa tehničkog aspekta – današnja situacija i dalje ostaje teška. Uopšteno, politička vremena nisu pogodna za tehnička rešenja. U vremenu dok su novine pune naslova o “vrućim temama”, teško je da se iznađe rešenje i da se vode diskusije za bolje rešenje. Situacija je slična onoj koja se stvorila na prištinskom univerzitetu od tada kad su problemi rektorata postali javni.

Kao drugo, nije moguće u potpunosti osnovati jednu instituciju visokog obrazovanja za manjine, za mesec ili za pola godine. Ovo traži jednu dugoročnu potporu (strategijsku i finansijsku), dok političari nemaju ni stratešku podršku, ni dovoljno fondova, a ni neophodnu posvećenost. Ovo samo povećava problem da – uprkos promocije koju ima od strane političara i od eksperata – visoko obrazovanje ostaje jedan mnogo mali segment javnih službi, koji je posvećen jednom malom delu pripadnika društva. Ono što povećava skepticizam je to, što univerzitet u Mitrovici postaje sve više jedna karta u političkoj igri tokom nekoliko zadnjih meseci. Postoji zabrinutost da univerzitet može da se žrtvuje u toku pregovora o statusu. Iz tog razloga je pozvano javno mnjenje i kosovske političke klase koje će da odluče u korist univerziteta u Mitrovici i u korist njegove buduće pozicije unutar Kosova, naravno, i pored čudnovate Papoviceve ekipe. Iza Papovića ima dosta akademskih supstanci, mnogo tradicije i akademskih kompetencija koje su još uvek prisutne na ovom univerzitetu. Ako Papović ode jednog dana – šta će onda uraditi zvanično Kosovo? Zabrinjavajuće je da zbog dvogodišnje izolacije univerziteta u Mitrovici postoji stalni „odliv akademskih mozgova” Srba sa Kosova.

Ovo povlači za sobom jedno drugo pitanje namenjeno kosovskim političarima. Da li postoji među njima neko ko će da zaustavi ovaj „odliv mozgova”? To je jedno političko pitanje ali ono ima jedan jak tehnički uticaj.

Privlačno je za jednog akademskog nastavnika da predaje i da vrši naučna istraživanja ovde na Kosovu, zato što Kosovo želi da osnuje jednu kvalitetnu, a ne samo formalnu instituciju da bi prešla fazu pregovora.

Ja vidim kao obavezu kosovske vlade i kosovske javnosti da se obrate ovim ljudima: „Mi smo zainteresovani za ova iskustva, nas interesuju vaše kompetencije i, molim vas, ostanite ovde. Mi želimo da vam pružimo jednu viziju, ali vi treba da se pridržavate pravila. Postoji za vas budućnost na Kosovu”.

Jedno pitanje koje nije ni jedanput postavljeno do sada, postaje urgentnije u ovom kontestu. Koja je situacija na tržištu rada u ovom momentu za diplomirane studente nealbance? U principu, univerzitet treba da „proizvodi” diplomca u cilju ispunjavanja potreba tržišta rada tako što će zapošljeni da dobiju jedno dobro radno mesto. Koji su zahtevi tržišta rada? Ko će da angažuje ove diplomirane? Ko će da isplati njihove plate? Da li će oni da rade samo kao prevodioci u UNMIK – u samo zato što je tu najveća plata koja može da se zaradi? Ovo ne može da bude konačno rešenje za diplomirane, ni za one na UM, ni za one na UP. U budućem, biće neophodna jedna značajna saradnja između tržišta rada i prištinskog i mitrovačkog univerziteta da bi se indentifikovalo gde treba da se orijentiše njihov akademski profil.

I na kraju, ne i po značaju, ostaje jedno osnovno pitanje – šta je od većeg značaja? Da li je važnije biti student ili da diplomiraš? Iz mog iskustva, na Kosovu je za većinu važnije

da ima status studenta. „Ja sam student, i još, ja sam i član društvene elite (nešto što je istina); ovo mi pomaže da nađem dobar posao. Ali, koliko od njih je posvećeno tome da diplomiraju? Ne čine ovo jer, kao razlog, navode da nema tržišta rada za njih.

Zatim, to treba da bude temeljno pitanje misije univerziteta na Kosovu. Da li postojim ja da bi postojao jedan „kazan“ za studente, ili ja treba da pomognem njima da završe studije? Ovo su mnogo politička pitanja koja treba diskutovati u mesecima koji dolaze, a u cilju da se usredsredimo onda na tehnički aspekt sistema visokog obrazovanja na Kosovu.

Potreba, želja i posvećenost Vlade Kosova da osigura visoko obrazovanje za etničke zajednice sigurno će koštati, uzeće vremena i zahtevaće jedan pragmatičan pristup za Mitrovicu što pre, polazeći od činjenice da je akademski kadar tamo, da je i spreman da ostane na Kosovu, i da predstavlja akademske kompetencije.

San o višetničkom obrazovanju- iluzija i realnost visokog obrazovanja u današnjem Kosovu

Dukagjin Pupovci
Obrazovni centar Kosova

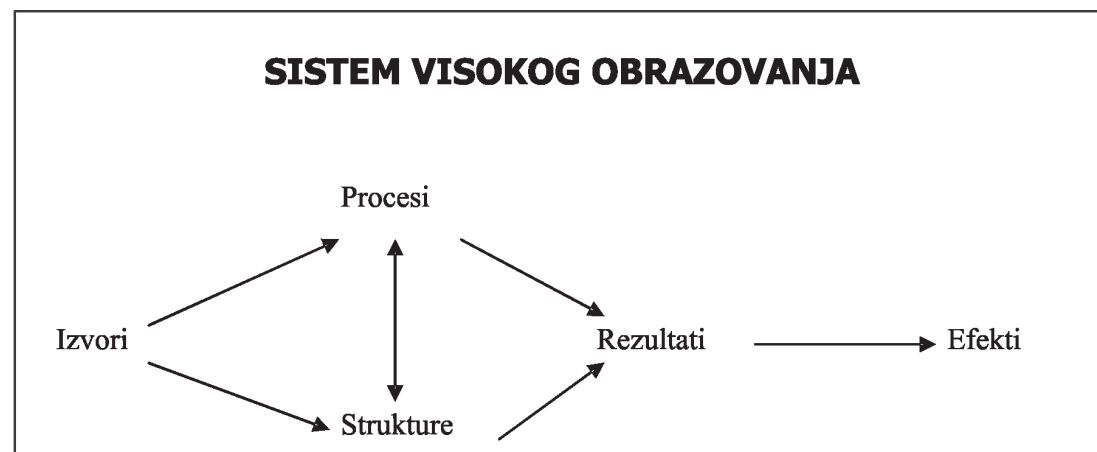
1. Uvod

Ja sam naslovio moju prezentaciju: „San o višetničkom obrazovanju na Kosovu - iluzija i realnost u današnjem Kosovu“ i zamislio sam da bude manje - više jedna vrsta reagovanja, kao jedna vrsta inputa iz diskusije g.dina Woebera. U prvom redu, svi mi znamo da nas je završetak rata dočekao sa dva univerziteta koji faktički nose isto ime „Prištinski Univerzitet“. Iako su ova dva univerziteta više od dvadeset godina funkcionisala kao jedan zajednički organizam, ipak na početku devedesetih godina prištinski univerzitet je iskorišćen kao teren za demonstriranje sile. Znamo svi kako je sve ovo završilo: jedan deo prištinskog univerziteta je otpočeo borbu za opstanak u abnormalnim uslovima čekajući dane kad bi se situacija normalizovala. Drugi deo ovog univerziteta, koji se zove prištinski univerzitet, pretvarao se da sve funkcioniše bez problema i u potpunosti ignorisao potrebe većine. U tih osam godina preživljavanja onoga što smo nazivali prištinskim univerzitetom, višetnički identitet univerziteta u Prištini nasleđen iz predhodnih vremena, podelio se na posebne identitete koji nisu imali potrebu jedan za drugim. Period posle rata doneo nam je jednu novu realnost. Dok je jedan univerzitet nastojao da se prilagodi uslovima normalnog rada posle osam godina egzila i osam godina odsustvovanja svega onoga što je bilo normalno za univerzitet, drugi počinje akademsku improvizaciju odbijajući da se suoči sa novom realnošću. I još jedanput obrazovanje se instrumentalizuje od strane politike koja je imala jedan jasan cilj - da ometa proces osamostaljenja Kosova. Po mom mišljenju, današnja realnost je, očekivanje jedne odluke o političkom statusu Kosova, te zbog toga mora da pokažemo jedan visok nivo građanske i društvene odgovornosti, kao i jedan visok nivo razumevanja za potrebe naših sugrađana koji ne govore jezik većine. Samo tako možemo da izgradimo jedno novo demokratsko društvo u kome će biti mesta za sve one koji žive u njemu, jedno društvo koje može da bude deo evropskih i regionalnih integracija. Strategia visokog obrazovanja za period 2005. - 2015. je definisala jednu viziju i jednu misiju. Vizija ove strategije je „Kosovo je jedno demokratsko društvo integrisano u evropske prostore visokog obrazovanja, gde su znanje i naučno istraživanje u funkciji naučnog, kulturnog, društvenog i ekonomskog razvoja“. Ovako strategija visokog obrazovanja vidi Kosovo u 2015. godini. Razume se, da bi Kosovo bilo takvo, visoko obrazovanje treba da ima svoju misiju koja će moći da se vrši tokom ovog perioda. Tu se predviđa izgradnja efikasnog sistema visokog obrazovanja koji će doprinositi povećanju društvenog blagostanja, pružajući jednake mogućnosti svima. Reč „jednake mogućnosti“ je tu ključna reč koja uvek treba da se ima u vidu. Visoko obrazovanje na Kosovu, tradicionalno je bilo promotor kulturnog, društvenog i ekonomskog razvoja, a danas ono ne može da se ogleda samo u broju diplomiranih, onih koji su magistrirali i doktorirali. U posleratnom Kosovu smo u procesu izgradnje jednog novog obrazovanog sistema koji treba da doprinese izgradnji jedne odgovorne javne administracije, izgradnji jednog informisanog društva. Zato ovo obrazovanje ima jednu posebnu odgovornost u

obrazovanju kadrova u saglasnosti sa potrebama društva. Isto tako ne treba da zaboravimo postojanje odgovornosti u davanju jednakih šansi svim građanima. Ovom strategijom, visoko obrazovanje, zajedno sa zakonima koji su stupili na snagu, pomaže institucijama Kosova da preuzimaju neke određene obaveze. U prvom redu obaveze prema svojim građanima ali i prema međunarodnoj zajednici.

2. Sadašnje stanje

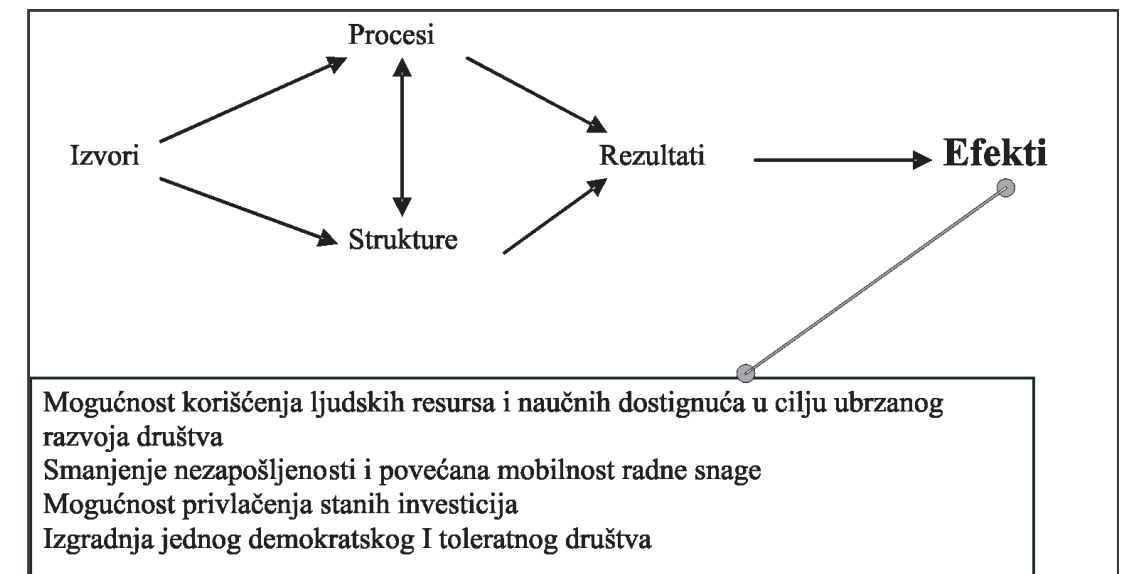
Hoću da iskoristim ovu strukturu kako bi uradio neku prostu analizu visokog obrazovanja koja, verujem, može da nam pomogne da bolje razumemo povezanost između izvora ili inputa koji ćemo da investiramo u sistem visokog obrazovanja i željene efekte tog sistema.

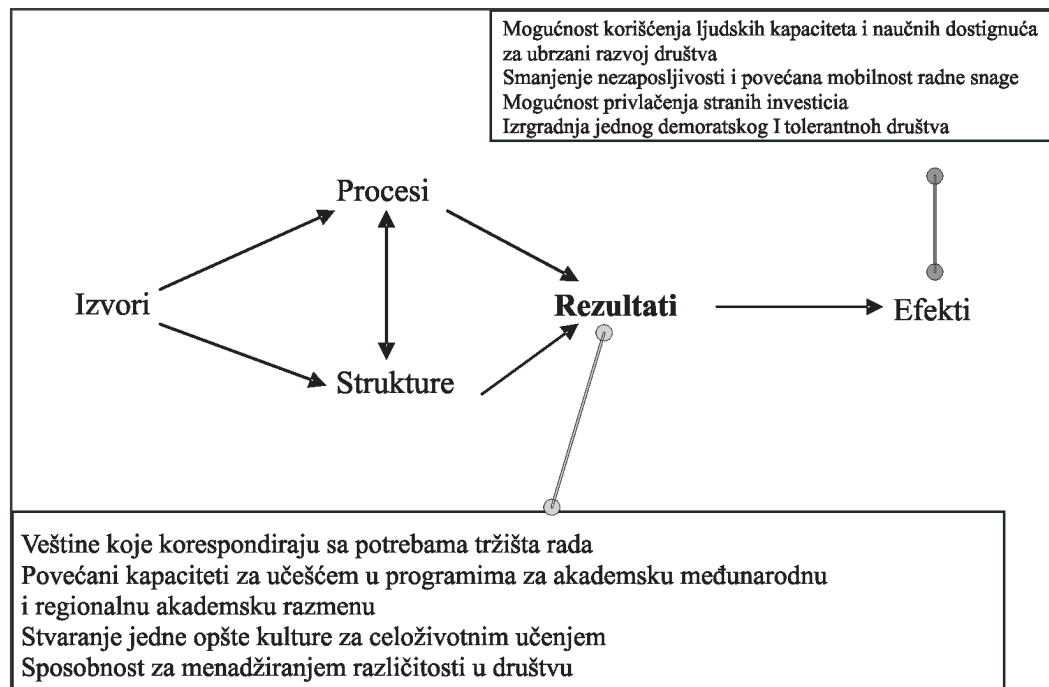
2.1. Efekti i očekivani rezultati

Dakle, potrudicu se da počnem od jedne relativno idealizovane situacije u kojoj treba da odredimo efekte koje bismo želeli da imamo u sistemu visokog obrazovanja a da damo jedno društvo sa aspekta sveobuhvatnosti a zatim da vidimo šta treba da uradimo da bismo postigli željene efekte. Dakle, prva tačka koju treba da imamo u vidu ovde je da društvo treba da bude u stanju da iskoristi ljudske potencijale i da iskoristi naučna dostignuća u cilju ubrzanog kulturnog, ekonomskog i društvenog razvoja. Društvo treba da prihvati da su ljudi najveće bogadstvo i treba da uloži posebnu pažnju u razvoju ljudskih resursa. U našem kontekstu to treba da se posmatra i iz perspektive smanjenja problema nezaposlenosti koji zvanično na Kosovu dostiže brojku od 40% aktivnog stanovništva. Sada postoji jedan drugi izazov ; na kosovsko tržišta rada svake godine stiže 20 – 25 hiljada mladih koji traže posao i koji faktički veoma lako mogu da postanu socijalni problemi. Zato, sistem visokog obrazovanja ima odgovornost da osigura građanima zapošljenje i da osigura jednu visoku skalu mobilnosti radne snage da bi se omogućilo da radna snaga bude u stanju da prelazi iz jednog u drugi rejon Evrope tražeći posao, dakle da bude u stanju da traži posao i za sebe ali i za druge. Zato, ovde uloga sistema visokog obrazovanja je zaista krucijalna. Od kvaliteta ljudskih potencijala, od kvaliteta veština i znanja, zavisi i mogućnost privlačenja stranih

investicija. Dakle, u uslovima konkurencije kad različita društva zapadnog Balkana kao i region jugoistočne Evrope i šire pružaju različite povoljnosti za strane investitore, sigurno kao jedan od ključnih faktora je i nivo razvoja ljudskih resursa. Da bi se postigao jedan takav nivo razvoja ljudskih potencijala, opet odgovornost pada na sistem visokog obrazovanja. I nešto što smo obećali sami sebi i međunarodnoj zajednici je tendencija izgradnje demokratskog i tolerantnog društva gde i sistem visokog obrazovanja treba da odigra svoju ulogu pošto ovaj sistem pored znanja i praktičnih veština treba da razvije i kulturu, gde ćemo biti u stanju da zajedno živimo u jednom demokratskom društvu i stalno da kultiviramo duh tolerancije. To su, dakle, neki od željenih efekata koje bismo voleli da vidimo kao rezultat funkcionisanja našeg sistema visokog obrazovanja

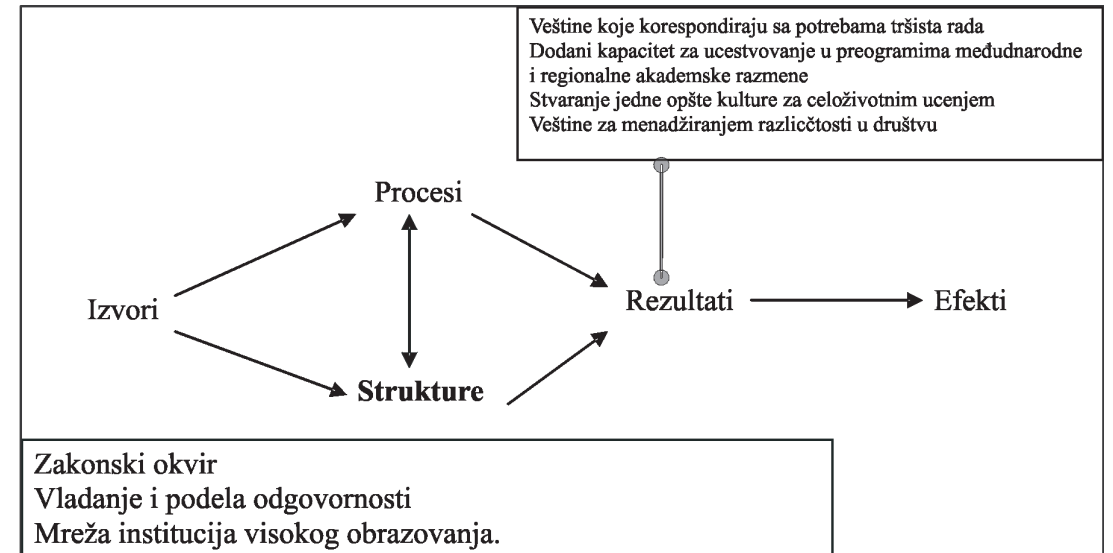

Koji su onda željni rezultati ovakvog sistema? Jedan dobar, funkcionalan sistem i visoko obrazovanje omogućavaju građanima da steknu veštine koje korespondiraju sa potrebama tržišta rada. U današnjem dinamičnom društvu promene i zahtevi na tržištu rada se dešavaju uistinu brzo. Ove potrebe se menjaju iz dana u dan i građani treba da su u stanju da se prilagode ovakvim zahtevima jer je i učenje tokom celog života jedan od stubova bolonjskog procesa. U ovoj formi, građani su u stanju da usaglase svoje potrebe i znaju da adresiraju svoje svakodnevne probleme. Na nivou univerziteta, to znači i dodatne kapacitete za učešće u programe akademskih razmena kako na regionalnom tako i na međunarodnom nivou. Od sistema visokog obrazovanja se očekuje da daje ljude koji će biti u stanju da uzmu učešće u programe akademske razmene koja je u stanju da stvara nauku na način koji omogućava zajednički rad sa drugima, i da ovo znanje produbljuje, odnosno da razmenjuje znanje. Ovakva saradnja, naročito na regionalnom nivou, sigurno će omogućiti mnogo više povezivanja zajednica i unutar Kosova, i nešto što je dosta važno za multietničko društvo je i sposobnost za menadžiranje različitosti u društvu; pošto smo mi društvo različitosti kao i mnoga druga društva u periodu posle rata, mi učimo kako da menadžiramo ove različitosti. Sistem visokog obrazovanja može veoma mnogo da doprinese razvoju sposobnosti društva u menadžiranju različitosti čime bi se minimizirali i problemi koji postoje između različitih zajednica i tenzije koje mogu da budu rezultat prošlosti ili rezultat delovanja sadašnje politike.

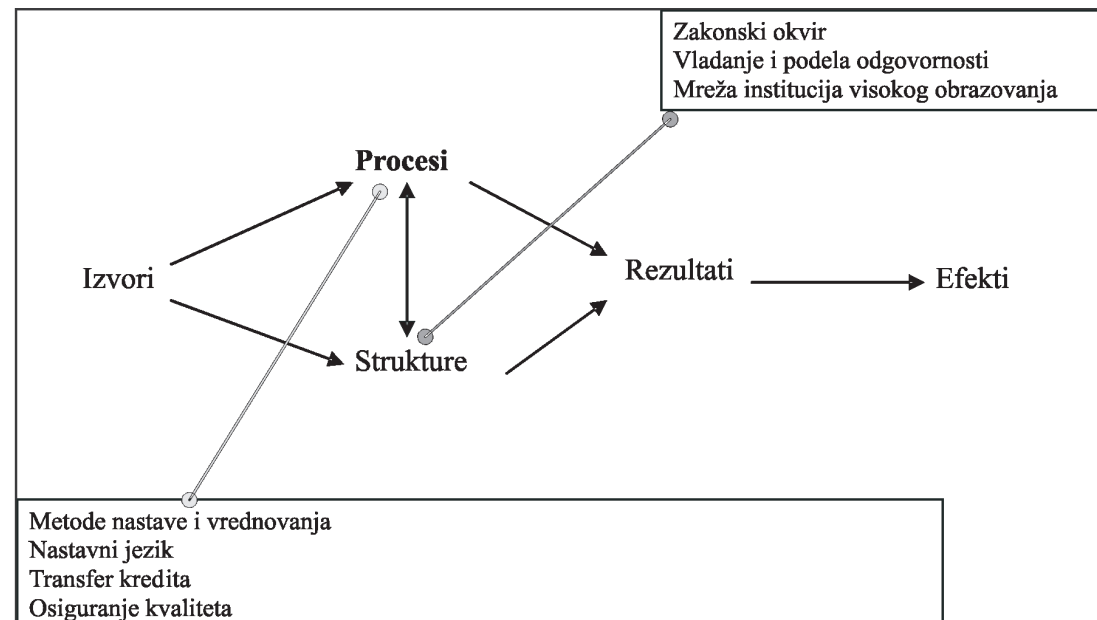

2.2. Strukture i procesi

Vidi se iz predhodne strukture da su rezultati uslovljeni od strane struktura i procesa. Upravo iz saradnje struktura i procesa, proizilazi potreba da analiziramo strukture koje su na snazi u slučaju Kosova a koje su u vezi sa visokim obrazovanjem, naročito u slučaju manjina. Kao prvo, okvirna analiza zakona za visoko obrazovanje na Kosovu kao što reče i prethodni govornik, potpuno se zasniva na principima bolonjskog procesa. Postoji jedan savremeni zakonski okvir koji može da se upoređuje sa zakonskim okvirima ostalih evropskih država. Ovaj zakonski okvir određuje i obaveze kosovskih institucija koje se brinu za poštovanje prava svih etničkih zajednica da se angažuju i na razvijanju visokog obrazovanja na Kosovu. Ovaj zakonski okvir omogućuje jedan veoma visok nivo autonomije za sve javne institucije visokog obrazovanja: zato ja mislim da je ovo jedan povoljan zakonski okvir za organozovanje visokog obrazovanja na jeziku etničkih zajednica ili za njihove potrebe. Ja ne mislim da je zakonski okvir prepreka da etničke zajednice uzmu učešće u visokom obrazovanju. Ovaj zakonski okvir pretpostavlja jedan takav oblik podele kompetencija i obaveza kako univerzitetima tako i javnim institucijama visokog obrazovanja, kao i skoro sve kompetencije u njihovom okviru; da odrede programe studija, akademska pitanja kao i veliki udeo i u oblasti financiranja. Što se tiče privatnih institucija, one imaju punu kompetenciju nad menadžiranjem programa i osnovnih sredstva. Zatim, ovaj zakonski okvir je povoljan jer omogućava da institucije visokog obrazovanja mogu da odluče o vezama akademskih jedinica unutar institucija, kao i davanje mogućnosti da se oformi jedan veliki broj institucija visokog javnog obrazovanja u zavisnosti od potreba koje mogu da imaju ljudi, narocito pripadnici različitih zajednica. Znači, moje mišljenje je da postoji jedan zakonski okvir, postoje neke od struktura koje su pogodne za realizaciju programa koji bi ispunio potrebe pripadnika zajednica.

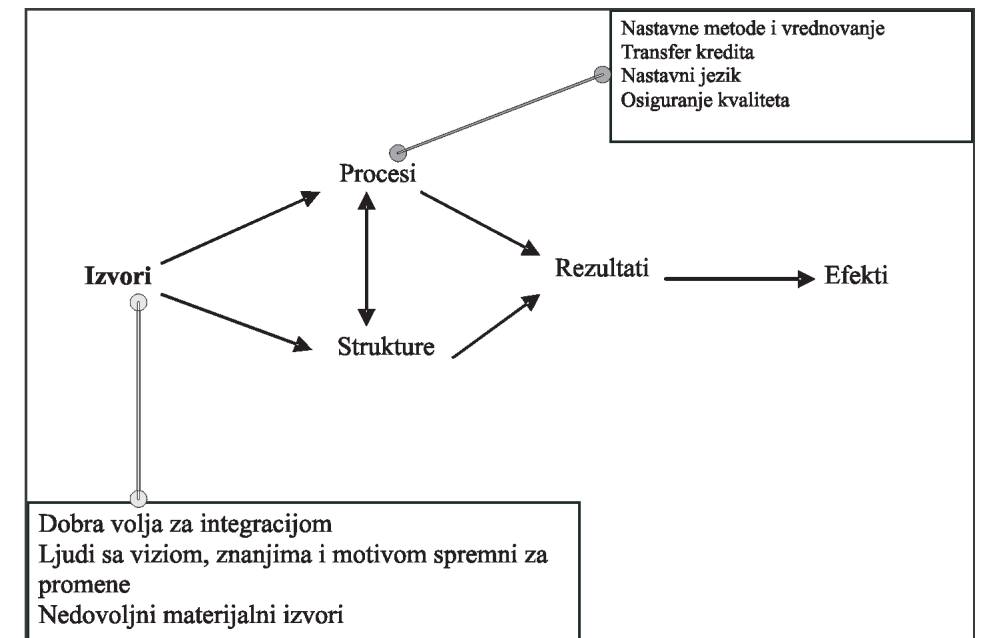

Zatim, imamo procese od kojih bi izdvojio one koje su u vezi sa nastavnim jezikom. Mi, na Kosovu, imamo jednu dosta dugu tradiciju nastave na jezicima različitih zajednica i ponekad izgleda neprirodno preći preko nje. Različite zajednice faktički, u zavisnosti od potreba, mogu da imaju i nastavu na jednom od tih jezika. To je nešto što ćemo imati u vidu i pošto saslušamo iskustva koja su nam doneli gosti (učesnici) iz drugih zemalja. Osim ovog procesa koji postoji u našem sistemu visokog obrazovanja i koji se sastoji od nastavnih metoda koje su manje - više zajedničke metode i ne zavise od nastavnih jezika već od jednog sistema koji želi da posveti pažnju mogućnosti transformisanja kredita iz jedne institucije u drugu, nešto što će biti moguće je to, da pripadnici različitih nacionalnosti, ili bolje reći studenti, obezbede određene kredite u različitim institucijama visokog obrazovanja, i da budu u stanju da ove kredite, odnosno date ispite prenose u druge institucije. Podrazumeva se da mi težimo da takvi sistemi funkcionišu ne samo na nivou mesta nego da funkcionišu na regionalnom i evropskom nivou. To je nešto što bez sumnje može da omogući pokretljivost studenata i prevazilaženje kako etničkih tako i jezičkih barijera za sve. U toku procesa treba naglasiti i jednu činjenicu koju je pomenuo i prethodnik a koja se odnosi na osiguranje kvaliteta. Osiguravanje kvaliteta u visokom obrazovanju je jedan od stubova Bolonje i zasigurno, bez osiguranja kvaliteta, ponuda je uzaludna, što znači, za organizacijom obrazovanja ili pružanje usluga za visoko obrazovanje bilo na jezicima etničkih zajednica, bilo na jeziku većinskog naroda, obaveza je kvalitet. Kvalitet je iznad svega i sve što nije obuhvaćeno kvalitetom biće, jednostavno, imrpovizacija.

2.3. Izvori (imputi) sistema

Sada dolazimo do onog stepena, mogu da kažem najnižeg u ovoj strukturi gde su izvori ili imputi, koji podržavaju na neki način procese i strukture. Ja mislim da glavni imput, osnovni izvor koji je potreban našem društvu je dobra volja za integracijom. Mislim da kod kosovskih institucija postoji dobra volja za integracijom pripadnika svih nacionalnosti u jedno demokratsko kosovsko društvo, i nadam se da će veoma brzo da se prevaziđu neke od političkih prepreka kod pripadnika nekih zajednica koje su manje aktivne u procesu integracija. Bez dobre volje za integracijom je nemoguće da se pruže usluge, jer nikome nije moguće pružiti usluge koliko - toliko dobre i poželjne ako pojedinac, grupa ili zajednica takve usluge ne želi. Mi sada, imamo situaciju na Kosovu u kojoj je obrazovanje instrumentalizovano u velikoj meri od strane politike, i nažalost, veoma je teško sada iznaći i rešiti neka od pitanja tehničkog karaktera, kako reče i prethodnik, i gde postoje politička pitanja koja se diskutuju između kosovskih institucija, i u konkretnom slučaju, srpskih institucija. Drugo, potrebni su ljudi koji imaju viziju, znanja i motiv, i koju su spremni za promene. Ja mislim da takvih ljudi mi imamo na Kosovu, samo je potrebno da ti ljudi dođu do izražaja; postoji razumevanje za potrebe pripadnike manjina u ovom slučaju, i potrebno je da se ove potrebe i ostvare. I jedan problem koji ostaje uvek akutan i u onim društvima koja su bogata, je pitanje materijalnih izvora koji su u našem slučaju nedovoljni. Ja ću da vam referišem nešto i o materijalnim izvorima u okviru tri, četiri naredna minuta i hoću samo da konstatujem da materijalni izvori nisu dovoljni za omogućavanje jedne kvalitetne usluge za sve.

3. Sta može Kosovo da pruži manjinama?

Kao prvo, polazeći od tradicije koju imamo, polazeći od tolerancije koju smo uvek pokušavali da razvijamo na Kosovu, mislim da Kosovo treba da obezbedi etničkim zajednicama državni univerzitet sa nastavom na srpskom i bošnjačkom jeziku. To je nešto što sada postoji, što možda postoji kao način koji je podignut do političkog pitanja, i što treba osigurati ovim zajednicama za jedan dugoročni period. Naravno, neću pokušati da u ovom slučaju umanjim potrebe drugih zajednica, ali na jedan specifičan način mislim da smo kao kosovari dužni da pružimo usluge visokog obrazovanja na ovim jezicima tamo gde imamo veliku zastupljenost zajednica. Podrazumeva se, da treba da uzmemo u obzir i pripadnike drugih jezičkih grupa kao npr Turke, kojima treba pružiti mogućnost školovanja na maternjem jeziku onoliko koliko je moguće i poželjno. Zatim, treba omogućiti i transfer kredita sa drugih univerziteta na Kosovu, što znači da pripadnici drugih zajednica uvek treba da imaju mogućnosti da završe određene delove studija na druge univerzitete. Isto tako, i pripadnici većinskog naroda bi imali pristup onim fakultetima na državnom univerzitetu na srpskom ili bošnjačkom univerzitetu - ne želeći da predpostavim da takav univerzitet bude deo univerziteta u Prištini ili da bude jedan poseban univerzitet. Važnije je da Kosovo podrži međunarodne programe studiranja na univerzitetima na Kosovu. Dakle, u današnje vreme globalizacije, veoma je prirodno da se na kosovskim univerzitetima organizuju programi studija, na primer na engleskom jeziku ili na drugim stranim jezicima, što je jedna dodatna mogućnost za osiguranje zajedničkog života između pripadnika različitih zajednica. Programi na engleskom jeziku sada postoje u mnogim mestima u evropskoj uniji koji nemaju engleski jezik kao službeni, ali se ovo jednostavno primenjuje kao posledica globalizacije i posebno je prisutno na polju visokog obrazovanja. Mi (univerziteti Kosova) razvijamo partnerstvo sa evropskim univerzitetima, ali imamo veoma malo partnerstva na regionalnom nivou. Mislim da treba podsticati partnerstvo između univerziteta u regionu, jer preko razmene nastavnika i studenata, možemo da se bolje upoznamo sa univerzitetima koje imamo unutar regiona, da prevaziđemo neke od barijera koje su političkog ili nekog drugog karaktera, i koje se

u mnogo slučajeva zasnivaju na predrasudama. Isto tako, univerziteti u regionu, ili bolje reći institucije visokog obrazovanja u regionu imaju mnogo zajedničkih pitanja koja mogu da se tretiraju preko zajedničkih istraživačkih porjekata, preko organizovanja zajedničkih konferencija, razmene studenata i nastavnika i tako redom... Prirodno, na tom putu nas očekuje i mnogo izazova; prvi izazov su poteškoće evidentne sa integracijom srpske zajednice u kosovsko društvo i koje malo imaju veze sa visokim obrazovanjem. Za prevazilaženje ovih poteškoća potrebno je mnogo političke volje i sigurno, biće potrebno i veliko učešće i doprinos međunarodne zajednice. Zatim, na Kosovu imamo dosta ograničenih mogućnosti po pitanju budžeta – Kosovo ima najmanju javnu potrošnju za obrazovanje u regionu. U toku izrade strategije za visoko obrazovanje, videlo se da su neophodni troškovi za reformisanje sistema visokog obrazovanja u periodu 2005 – 2010, oko 32 miliona eura godišnje, (samo iz budžeta u odnosu na sadašnji iznos koji je negde oko 16 miliona eura godišnje) što znači, da računice govore, da investiranje u sistem visokog obrazovanja treba duplirati. On treba da dostigne negde 1.22% bruto produkta Kosova. Verujem da je ovaj izazov dosta veliki za Kosovo i nije u vezi samo sa integracijom zajednica u sistem visokog obrazovanja, već je i u vezi sa ispunjavanjem obaveza koje proizilaze iz Bolonjske deklaracije. Zbog toga, mi težimo da se iduće godine, sa regulisanjem političkog statusa, Kosovo pridruži bolonjskom procesu, i da ovo pridruživanje podrazumeva da do 2010. godine ispunimo odrađene uslove. Ovo je razlog zašto su investicije vrednovane na ovaj način.

Jedna od prepreka koje imamo je i ograničeno poznavanje jezika sredine, naročito kod mladih. Ovde govorim o svim mladima, a posebno o etničkim zajednicama, što je činjenica da mnogo malo njih zna albanski jezik, i mnogo malo njih poznaje druge jezike sredine, a to je nešto što otežava njihovu integraciju u kosovski sistem visokog obrazovanja. Ali i nepoznavanje jezika sredine od strane albanske mladeži je isto tako jedan problem koji treba imati u vidu. Partnerstvo unutar regiona, kao što i rekostmo malopre, skoro i ne postoji; još uvek postoje mnoge predrasude u vezi takvog partnerstva i postoji mnogo više volje za partnerstvom sa evropskim univerzitetima, koji su udaljeni od regiona i koji nas ne poznaju dovoljno. Jedan izazov koji će da nas prati u toku ovih naših pokušaja za integracijom svih zajednica u sistem visokog obrazovanja, je i potreba za evropskim integracijama. Paralelno sa ovim, potrebno je da ispunimo i uslove o kojima sam upravo govorio: osiguranje kvaliteta, funkcionalizacija sistema kredita ...

Potrebno je uložiti više investicija i više vremena i truda od strane naših institucija, ali i angažovanje drugih faktora treba da bude paralelano.

Na kraju mi ostaje da vam se zahvalim na pažnji.

Odgovornosti međunarodne zajednice prema visokom obrazovanju za etničke zajednice na Kosovu - jedan dan posle određivanja statusa

Alexander Bayerl

Šef austrijske kancelarije za vezu u Prištini

Dozvolite mi da se zahvalim Forumu 2015, Soros Fondaciji, i svim domaćim i međunarodnim predstavnicima koji su pomogli organizaciju ove konferencije, jer mislim da je ova inicijativa veoma značajna. Ja sam trenutno šef austrijske kancelarije i do kraja prve polovine 2006. godine, Austrija predsedava Evropskom Zajednicom, tako da sam ja ovde u dvostrukoj ulozi: kao funkcioner Evropske Zajednice i istovremeno na mojoj osnovnoj funkciji, šefa austrijske kancelarije od 2003.godine. Tokom predhodne tri godine sam sa posebnom pažnjom pratio oblast visokog obrazovanja, koje je stalno bilo u fokusu rada naše kancelarije, pa mi dozvolite da se vratim naslovu: "Odgovornosti međunarodne zajednice prema visokom obrazovanju etničkih zajednica na Kosovu - jedan dan posle određivanja statusa". Ovo je jedno veoma komplikovano pitanje i nije mi lako da pokrivam ceo ovaj tematski spektar, jer, kada pričamo o zajednicama ili manjinama, nailazimo i na etničku raznolikost u međunarodnoj zajednici koja je prisutna na Kosovu; ovde je prisutan predstavnik turske kancelarije. Na Kosovu postoji velika i značajna zajednica Turaka koja potiče od vremena viševjekovne prisutnosti Turaka u ovim krajevima, imamo Bošnjake; u reonu Janjeva postoji zajednica hrvatske manjine, imamo Gorance i druge, da ne nabrajam zajednicu Roma, Egipćana i dr. Znači, postoji čitav spektar etničkih zajednica na Kosovu i sve one su veoma važne za visoko školstvo na Kosovu. Međutim, vratiću se pitanju Srba na Kosovu, zbog političkog aspekta.

Školstvo je bilo u centru pažnje u osamdesetim i devedesetim godinama. Sigurno dobro pamtite da posle suspenzije autonomije pokrajine Kosova, univerzitet i sektor obrazovanja, posebno visoko školstvo, su bili najglasniji centri otpora kosovskih Albanaca presiji Slobodana Miloševića. Koreni LDK, najsnažnije partije u poiličkom sistemu Kosova, zasnivaju se na vezama predsednika Rugove sa Univezitetom. Obrazovanje je uvek bilo u centru pažnje kosovskog društva, stožer otpora režimu. Nešto slično i sa sličnim ciljem videli smo i u pogoršanju situacije na univerzitetu u Mitrovici gde g. Papović sada radi kao protivzakoniti rektor.

Vratimo se faktima demografske realnosti. U prošlosti, tačnije u osamdesetim godinama, postoji značajan broj Srba na Kosovu i, kao što znate, uravo postepeno smanjivaje njihovog broja bio je jedan od motiva Miloševiću za realizaciju nacionalističkog plana. Od 196.000 Srba na Kosovu, na osnovu popisa od 1981.godine, jedan značajan broj svesno je napustio Kosovo nakon NATO-ve intervencije 1999.godine. Nije lako odrediti trenutno tačan broj Srba na Kosovu koji su ostali ovde da žive. Prema nekim statistikama i proračunima, broj od sto dvadeset do sto trideset hiljada Srba izgleda realan, iako postoji mogućnost da taj broj bude manji ili veći. Zbog toga, konstatujem da postoji jedna značajna zajednica Srba na Kosovu koja osim svoje relativne demografske snage u odnosu na ostale zajednice i manjine, ima i prednost (u najmanju ruku na severu) u tome što predstavlja apsolutnu većinu u tri opštine, Leposavic, Zvečan i Zubin Potok, i naravno, u podeljenom, severnom delu Mitrovice.

U okviru univerziteta bilo je stalnih promena: prvo u vreme Miloševića početkom devedesetih, i nakon intervencije NATO-a 1999.godine, kada su se univerzitetske strukture premestile iz Prištine na sever Mitrovice. U poređenju sa austrijskim iskustvom, ovo me podseća na sudbinu nemačkog univerziteta u Pragu - Karlov universitet. Posle 1999.godine, imali smo dva univerziteta koji su bili pretendenti na isto ime ali kao paralelne institucije. Posle intervencije NATO-a, prištinski universitet, zajedno sa dokumentacijom i službenicima, premešta se na sever. Tako, sa ugla gledanja Srba na Kosovu, postoje dva prištinska univerziteta. Naravno, mi ovo ne prihvatamo, i universitet na severu nazivamo Univerzitet u Mitrovici. Univerzitet u Mitrovici je bio u centru pažnje, jer smo mislili da ovu duboku krizu u sveri obrazovanja treba prevazići, i da treba da pomognemo da se sporazum postigne, a obe institucije, bez obzira na njihove pretenzije, da predstavljaju istinske institucije koje bi trebale bi da se integrišu u evropski obrazovni proces.

Zašto se ovoliko angažujemo u svemu ovome? Zbog jednostavnog razloga što je Austria od početka mislila da će pomirenje, konstruktivne i integracione šeme Srba sa Kosova biti od suštinske važnosti za budućnost čitavog Kosova. Obrazovanje će biti u sam centar stvari, posebno ako se uzmu u obzir demografski trendovi kod kosovskih Srba, koji podrazumevaju sasvim jasno, sa međunarodnog aspekta, da se Srbima sa Kosova moraju pružiti i ponuditi konstruktivne šeme visokog obrazovanja. U suprotnom, oni će biti prinuđeni na iseljavanje i da pohađaju druge univerzitete u Srbiji. U prvom redu će se upisati na Univerzitet u Nišu i Beogradu. Zbog toga, ako ne budemo investirali u omladinu i pružili im mogućnost školovanja na Univerzitetu u Mitrovici, biće veoma teško zaustaviti odliv mladih. Možete zamisliti, ako imate 18 ili 19 godina i odete na 5 ili 6 godina u Beograd, šanse da se vratite na Kosovo su vrlo male, pogotovo u svetlu političkih promena, kao i poteškoće Srba da prihvate realnosti nastale nakon 1991 godine.

Zbog toga, investicije u obrazovne strukture visokog obrazovanja za kosovske Srbe je investicija u njihovu budućnost. Nažalost, razvoj Univerziteta u Mitrovici je jedan veoma komplikovan proces, a u zadnje dve godine posebno. G.Weber, koji sedi ovde desno do mene, i koji je angažovan od strane Austrijske Agencije za Razvoj, radio je veoma mnogo na severu, evo nekoliko godina bez ičije pomoći, na reformi univerziteta u Mitrovici, stvarajući raličite reformske šeme. U to vreme imali smo malo uspeha; na žalost tadašnji predstavnik UNMIK-a nije imao razumevanja za ovaj posao i ovo ističem sa dozom kritike, dodajući da međunarodna zajednica do skoro nije imala razumevanje za visoko školstvo. Van svake pameti je potrošnja velikih suma novca nenamenski na svakojake inicijative i projekte. Uvek sam se pitao zašto se na visoko obrazovanje obraća tako malo pažnje, pogotovo kada se imaju u vidu demografski trendovi Albanaca i Srba na Kosovu, posebno ekonomsko stanje. Ukoliko obratimo pažnju na perspektivu razvoja ekonomije i ogromne probleme koji vladaju u vezi sa njom, mislim da postoji samo jedan logičan odgovor, a to je investiranje u visoko obrazovanje, jer bez njega nema ni ekonomskog razvoja. Stoga, meni je bilo potuno nerazumljivo zašto međunarodna zajednica nije poklanjala više pažnje visokom školstvu. Međutim, ako pogledamo Rezoluciju 1244 Saveta Bezbednosti Ujedinjenih Nacija, odnosno obaveze koje proističu iz nje, a tiču se visokog školstva, nećemo naići na bilo koji jasan model oko ovog pitanja, iz razumljivih razloga, pošto je ovaj dokument u vezi prisustva međunarodne zajednice na Kosovu. Rezolucija 1244 Saveta Bezbednosti, ustvari je vrlo malo korisna u orijentisanju na probleme sa kojim se danas suočavamo.

Ova rezolucija je stvorena 1999. godine posle neuspeha Kenferencije u Rambujeu, i u vreme vođenja razarajuće politike Miloševića kao i etničkog čišćenja, kada je bilo oko 800.000 do 1.000.000 Albanaca sa Kosova bilo prinuđeno da ga napusti kao posledica flagrantnih kršenja ljudskih prava, i napokon, napisana je u okviru specifičnih potreba za rešenje konflikta.

Sada nismo u vremenu rešavanja konflikta, kao 1999 godne. Angažovanje međunarodne zajednice je preko potrebno, ali ne u onako kao prvog juna 1999 godine. Podsećam, da

do danas, počevši od SPSSSB, Kušnera, zatim Hakerupa, pa do Štajnera, nijedan od njih nije imao dovoljno razumevanja za neophodnost investiranja u visoko školstvo. Problemi u visokom školstvu su bili poznati jednom delu stručnjaka, ali su bili ignorisani od najvećeg dela političkog rukovodstva. Bila je to fundamentalna greška međunarodne zajednice prisutne na Kosovu. Vremenom, ovakvo ponašanje se promenilo dolaskom Štajnera i njegovom usresređenošću na Mitrovicu. Preduzeti su neki dobri koraci kao što je bilo preseljenje sedišta UNMIK-a na sever, što je simbolički znalo više pažnje za problem Mitrovice. Michael Štajner bio je, izgleda prvi, koji se brinuo o obrazovanju, ali tada već je bilo dosta kasno; toga se dobro sećam jer sam upravo tada stigao na Kosovo, kao predstavnik Austrije.

U to vreme g. Weber je pokušavao da vrati na pravi kolosek reformu Univerziteta u Mitrovici, i to sa dosta uspeha (u to vreme je usvojena Bolonjska šema i za Univerzitet u Mitrovici). 2003. godine, Univerzitet u Mitrovici činio se više progresivnim nego Univerzitet u Prištini, na kojem je bilo dosta problema oko nastojanja za njegovom evropeizacijom i povodom nastajanja "slučaj Arsim Bajrami". U to vreme Univerzitet u Mitrovici bio je na dobrom putu imajući i jednog sposobnog rekora, Profesora Gojka Savića. Ali upravo kada smo bili na pragu odlučujućeg uspeha, bili smo svedoci jednog zlosrećnog udara na ove procese. Od strane nekih krugova kosovskih Srba, koji su strahovali da će uspešnost reformi Univerziteta u Mitrovici oslabiti uticaj tih grupa koje su bile protiv pomirenja, protiv sporazuma i protiv integrisanja severa Kosova u kosovske institucije i u Ministarstvo Obrazovanja, Nauke i Tehnologije, sada pod vodstvom Agim Veljuića, a tada pod vodstvom Rexhep Osmanija, izvršile su prevrat na Univerzitet u Mitrovici, i na nezakonit način doveli na mesto rektora g. Papovića. Kolege i prijatelji Albanci, koji sada sede za ovim stolom, dobro se sećaju njegove uloge u prošlosti univerziteta u Prištini.

Nezakonitim instaliranjem g. Papovića, oni su Univerzitet u Mitrovici stavili pod svoju kontrolu, pretvarajući ga, postepeno, u bastion radikalnih snaga, posebno dvojice – ne postoji ijedan razlog da im ne navodimo imena – Marka Jakšića i Milana Ivanovića, koji su želeli da od njega naprave ono što su napravili od bolnice u Mitrovici, da ga upotrebe kao sredstvo za svoje agitacije na severu. Takav razvoj događaja je bio deo igre u borbi za vlast koja se odvijala na severu, i koji je ojačao pozicije jedne grupe na severu, i vidno oslabio liberalne i progresivne krugove Srba na Kosovu. Ovo je za posledicu imalo cenu koju će mladi morati da je plaćaju. Objasniću: ako jedan Srbin studira na Univerzitetu u Mitrovici onda će se postavi pitanje da li je diplomu dobio na osnovu pokazanog znanja ili je pak rezultat drugačijeg angažovanja – koje će mu omogućiti nastavak školovanja samo u Srbiji, Belorusiji i Rusiji.

Međutim, ukoliko želite da nastavite studiranje na nekom od evropskih univerziteta, onda se morate suočiti sa istinom – ova diploma i ovaj Univerzitet nisu priznati u Evropi. Ovo dovodi do potrebe za vrlo komplikovanim procedurom nostrifikacije: prvo treba otići u Beograd, tamo se diploma prihvata kao njihova, i sa tako falsifikovanim diplomom idete u zapadnu Evropu. Citava ova situacija na efektan način je postavila Srbe sa Kosova na margine evropskih akademskih dešavanja, i predstavlja pretnju perspektivi mladih Srba na Kosovu.

2006. godina je posebno značajna, između ostalog i zbog definisanja statusa. Ovo je veoma snažan proces gde je u međuvremenu, došlo je do korenitih promena na političkoj sceni. Podsetiću vas na promene u Skupštini Kosova i kao i na one u Vladi Kosova, koje su na mesto predsednika Vlade dovele Agima Čekua, čoveka jake ličnosti, disciplinovanog, vrlo sposobnog koji, obično, ostvari ono što je naumio, koji je predstavio jedan vrlo ambiciozan i otvoren program i sa kojim je saradnja izvanredna. Premijer je počeo realizaciju jednog vrlo ubedljivog programa saradnje sa svim zajednicama; vrlo mi je žao što visoko školstvo nije deo procesa standarda, ali ipak na neki način jeste u samoj biti i na implicatan način je postao deo ovih procesa jer su ljudi uvideli značaj pitanja visokog obrazovanja. U tom pravcu značajno interesovanje su pokazali g. Jesen Petersen, njegov zamenik, zatim

OSCE i dr. Sve ovo pokazuje da je napredak u ovoj sveri neophodan.

Sada možemo reći da smo imali zanačajan napredak u ovoj oblasti ; poslednja dešavanja na Univerzitetu u Prištini me raduju , jer ne samo da smo prevazišli krizu oko „slučaja Bajrami“ iz prošle godine, već smo prebrodili i drugu potencijalnu krizu koja je mogla imati još gore posledice po Univerzitet. Zahvaljujući nekim ključnim ličnostima na Kosovu, uspeli smo da prevaziđemo ovu krizu.

U slučaju Univerziteta u Mitrovici ne postoji ovakav pozitivan rasplet događaja. Tamo ne postoji nijedan napredak u refomama. U naslovu ovog mog predstavljanja sam naveo - dan posle statusa – možda nije trebalo, jer ne mogu tačno reći kako će taj dan izgledati pošto je ovo vrlo kompleksna odluka i zbog toga se veliki broj zemalja bavi time, ali jedno je sigurno : posle definisanja statusa, sever Kosova biće u isto teškom položaju kao što je danas i ostaće deo Kosova iz jednog jednostavnog razloga – međunarodni faktor je protiv podele Kosova. Ovo podrazumeva da ćete se pitanjem Univerziteta u Mitrovici baviti i nakon definisanja statusa. Trenutno, vi se ovim pitanjem možete baviti uz pomoć UNMIK-a , PSSP i međunarodne zajednice , ali sledeće godine treba nastaviti sa angažovanjem. Od strane Vlade Kosova zahteva se odgovoran pristup ovom slučaju , što se, naravno, isto zahteva i od strane kosovskih Srba. Ja se samo nadam da će se čuti glas Srba sa Kosova koji su stvarno zainteresovani za budućnost njihove generacije, koji ovo razumeju i prihvataju, i koji neće upasti u političke igre koristeći svoj narod.

Mi imamo potrebe za ozbiljan pristup obema stranama, kako albanske tako i kosovskih Srba. Sada je potrebna postojanost. Treba da mislimo o jednoj stabilnoj i postojanoj šemi visokog obrazovanja kosovskih Srba. Postoje načini da se razmišlja o stabilizaciji ove sfere obrazovanja; ako su vam potrebne detaljnije analize , imate eksperte koji sede upravo u ovoj sali – vi ste ti eksperti.

Sada je potrebno prihvatanje ovoga i od strane Albanca i od strane Srba sa Kosova . Potrebna je snažna integracija Univerziteta u Mitrovici u Ministarstvo Obrazovanja , Tehnologije i Nauke Kosova, u strukture Privremenih Institucija Kosova koje će u narednoj fazi izgubiti ono "P" (privremene) i ono "I" (institucije) i postaće strukture u pravom smislu te reči – ali ne više privremene.

Nama je potrebna pomoć, treba da mislimo o specičnom načinu obuhvatanja Srbije u ovo pitanje, jer mora biti veoma jasno, da bez obzira kako će biti definisan status Kosova, Srbi sa Kosova će imati specijalne veze sa Srbijom. Znači, treba da mislimo o jednoj funkcionalnoj šemi, posebno u visokom obrazovanju. Ja mogu samo da apelujem kod svih vas da radite kao eksperti , da nam pomognete i da po ovim pitanjima investirate vaš intelektualni potencijal i da prodiskutujete sa vašim političarima pri svakom susretu. Svi se slažemo da se ključ za budućnost, u velikoj meri, nalazi u obrazovanju, obrazovanju i samo u obrazovanju.

Univerzitet Bozen/Bolzano – Uspešna priča trojezičnosti u Evropi

Prof. Oswin Maurer

Prorektor

Univerziteta Bozen/Bolzano, Italija

Želim da započnem jedno putovanje gde sva znanja koja posedujete o universitetskim strukturama odmah odbacimo; gde političari i akademici teže da postignu jedan zajednički cilj koji je u isto vreme i jedan neodvojivi cilj – nazvan - obrazovanje, stvaralaštvo i potencijali za budućnost. Ovaj proces stvaranja potencijalnih vrednosti za budućnost na jedan način može da bude povezan sa zakonskim okvirom, jezikom ili sa različitim, drugim, mnogobrojnim faktorima. Ali, ovo su detalji a bit je mnogo važnija: mi težimo postizanju najboljih praksi i optimalnih rezultata u obrazovanju.

To je upravo ono što sardži uspeh delovanja Slobodnog Univerziteta u Bolzanu. Upoređujući ovo sa onim što diskutujemo na Kosovu, i Bolzano je imao sličnih problema u određenim periodima, koji se ogledaju u činjenici da prvi zakonski akti o finansiranju univerziteta su donešeni 1997, dok su universitetski programi počeli sa radom 1998. godine. Naša sadašnja institucija postoji već sedam godina. Tokom ove dekade, Slobodni Univerzitet u Bolzanu predstavlja uspešan početak trojezičnosti u Evropi. Mi smo bili svedoci jednog saubstancijalnog razvoja koji je u vezi programa i broja studenata: dok se u prvom strateškom universitetskom planu naznačava povećanje broja studenata od 2000 do 2005 godine, mi smo postigli da upišemo tri hiljade studenata na četiri fakulteta i u različite škole. U ovom trenutku mi izgrađujemo "školu ili peti fakultet" koji treba da počinje sa delovanjem 2007. godine pružajući programe iz oblasti prirodnih nauka i matematike. Na osnovu novih strategijskih planova, godine 2008. treba da dostignemo broj od oko pet hiljada upisanih studenata na Slobodni Univerzitet u Bolzanu; ipak ovaj broj će biti i gornja apsolutna granica naših institucija. Ne težimo da privučemo više studenata, naročito u cilju očuvanja odličnog nivoa kvalitetne nastave.

Bilo je mnogo komentara koji su u vezi sa onim šta treba uraditi na Kosovu - koja bi bila potrebna strategija za društvo i vaš univerzitet. Trebao bi da budem mnogo uspešan da bi mogao da vam dam neke od saveta ili da vam ponudim neki "funkcionalni model". Mogu da predstavim samo jednu vrstu modela nadajući se da će bar deo njega da bude primenljiv u ovoj situaciji. G.din. Bayerl u svom glavnom izlaganju je stavio u prvi plan zajedničku težnju svih na Kosovu a ona bi bila u vezi obrazovanja, kulture ali i društva. Slažem se sa ovim, ali je potrebno da dodam još nešto: ova težnja treba da se uskladi i sa ekonomskim aspektom!

Ovo je bila jedna od najvećih razlika koju smo uspeli da primenimo u praksi: visoka politika i angažovanje ljudi pri osnivanju ovog univerziteta shvatili su da je ovo bilo jedno ekonomsko pitanje stvaranja i kultivisanja vrednosti.

Oko 450.000 ljudi živi u Južnom Tirolu sa standardom većim od evropskog. Ovo bogatstvo istorijski se zasniva na geografskoj poziciji ove provincije, ali i na vandredno uspešnoj savremenoj ekonomiji. Treba da budemo svesni, da dok analiziramo situaciju na Kosovu i Južnom Tirolu, mi nismo razmatrali osnovna pitanja koja su se postavila na početku

predstavljanja; mi pričamo o političkom okviru, političkoj pravdi, o tome da li će se podržati određena ideja, i tako dalje. Treba se usredsrediti na najvažnije pitanje: da li želimo obrazovanje? Da ili ne? Svi argumenti i zabrinutosti su relevantne, ali ne na glavnom nivou donošenja odluka. Zbog toga produbljujemo diskusiju: Šta želimo i čemu težimo? Želimo li da vidimo obrazovanje kao jednu od budućih opcija za mlade ovde posle deset, petnaest ili posle pedeset godina?

Ni provincija Bolzano nije u povoljnom političkom položaju. Ona je jedna autonomna pokrajina u Italiji i donošenje odluka, posebno onih političkih, nije tako lako kako se izvana čini. Postojali su različiti razlozi za osnivanje Slobodnog Univerziteta u Bolzanu; diskusije su počele krajem pedesetih, kada se diskutovalo o mogućnosti osnivanja jedne institucije trećeg nivoa obrazovanja. Odlučujući momenat je bio zakonska reforma obrazovnog sektora u Italiji, koji zahteva od strane nastavnika u osnovnim školama i predškolskim obrazovnim institucijama da poseduju diplomu višeg obrazovanja ili univerziteta. Ovo je stvorilo potrebu za stvaranje institucije koja će pružiti usluge u oblasti pripreme nastavnika. Vlada Južnog Tirola preuzela je inicijativu i počela da razvija jedan strateški plan obrazovanja uzimajući u vidu kulturne i jezičke specifičnosti ovog kraja

Prvi konkretni korak ove strategije je bio stvaranje jedne istraživačke akademije, nazvane Evropska Akademija (EURAC) 1992. godine. Od tada EURAC je postala poznata po svojim naučnim istraživanjima o dvojezičnosti u nastavi i po stvaranju politika u multietničkom okruženju.

Jedan drugi korak bio je razvoj novog strateškog plana koji je inspirisan programom „ Južni

Tirol 2000 “ koji je težio da odredi obrazovnu perspektivu za period od osam godina.

Urađeno je mnogo studija izvodljivosti koje su, između ostalog, tražile i odgovor na pitanje koje smo mi danas ovde pomenuli. Sta mi želimo? Ove studije osiguravaju i stratešku orijentaciju i određuju odgovornosti za vreme kad treba da dobijemo ono što želimo. Koje bi bile naše odgovornosti? Ovo pitanje i odgovor na njega su mnogo važni. Ne samo da postavimo šta želimo, nego i da odredimo naše odgovornosti i puteve mogućeg razvoja za koje smo dužni da položimo račun našoj budućnosti.

Godine 1995. je bilo predstavljanje univerzitetske strukture u Italiji. U to vreme, univerzitetski sistem je još uvek bio jako centralizovan i predložio projekata, obuhvatajući i one o osnivanju jednog novog univerziteta, trebali su da se objave godinu dana pre isteka stvaranje plana univerzitetske strukture na državnom nivou.

Ovo podrazumeva da naredni talas predloga za period 1997 – 1999. treba da se preda pre isteka 1996. godine, što nas u našm slučaju obavezuje da objavimo projekat univerziteta samo sa jednom virtualnom strukturom koja je na dispoziciji.

Od 1995. do 1997. godine imali smo tipičnu situaciju: stani – nastavi - nemam ideju; razvijale su se diskusije na svim nivoima, svako je imao svoje „mišljenje“ o projektu i svi su razmenjivali svoje ideje u korist i protiv ovoga. Ključni problem u ovakvim situacijama je taj da su mnogi ljudi imali svoje „oformljene poglede“ kada su diskutovali i delili svoja razmišljanja koja su bila u vezi predloženog projekta. Bilo je mnogo političkih diskusija u vezi različitih mišljenja, obuhvatajući i jednu polemiku o tome kako oformiti jedan italijanski univerzitet u Bolzanu pošto ovo nije bilo ni poželjno ni izvodljivo. Drugi su govorili da novi univerzitet u Bolzanu neće biti ništa drugo do jedan novi regionalni univerzitet, pošto već jedan takav postoji u Inzbruku (Austrija, poznat u Južnom Tirolu kao „domaći universitet“), samo 80 kilometara na severu Bolzana, jedan drugi koji funkcioniše 50 kilometara na jug Bolzana (Univerzitet Trenta), i treći univerzitet koji deluje samo sto kilometara južno od Bolzana (Univerzitet u Veroni).

Ljudi su mislili da nema potrebe za jednim novim univerzitetom. Upravo iz tog razloga, mi sada pričamo o početku jednog zamišljenog puta: sa istorijskog aspekta, sa tradicionalnog

ekonomskog aspekta, sa tradicionalnog logičkog aspekta nije postojala potreba za formiranjem jednog novog univerziteta koji se nalazi u blizini tri drugih.

Ali, desilo se čudo u usvajanju takozvanog Basanininskog (Basanin) Zakona 1997. On je predstavljao zakonsku osnovu za osnivanjem Slobodnog Univerziteta u Bolzanu i omogućavao je lokalnoj upravi da osigura fondove za ovaj privatni Univerzitet. „Privatni“ ne znači da smo mi privatni univerzitet po kriterijumima međunarodnog konteksta. Ovo podrazumeva da njegovo finansiranje ne dolazi iz Rima, ali se mi još uvek povinujemo italijanskom univerzitetskom zakonskom okviru. Sva pravila koja se tiču nastavnih programa i univerzitetske administracije su donešena, ali u okviru tih pravila nam je dozvoljeno malo fleksibilnosti. Italijanska Vlada osigurava jedan deo finansiranja, koji je sada dostigao pet posto ukupnog budžeta od 35 miliona eura uglavnom ovo se odnosi na odvajanje fondova za opšti broj upisanih. Doprinos ministarstva našem budžetu je uistinu mali, ali ovo i nije tako značajno. Mi smo između onih malo univerziteta u Evropi gde odvojeni budžet se ne iskorišćava u potpunosti. Terminologija „slobodan“ odnosi se uglavnom na privilegiju u angažovanju akademskog personala iz drugih krajeva izvan Italije u direktnom kontaktu, nešto što po italijanskom zakonodavstvu koje je na snazi, nije moguće na drugim univerzitetima. Mi smo jedini univerzitet u Italiji gde je dozvoljeno prelazak od pet procenata imenovanih uključujući 70 posto od opšteg broja akademika direktno iz drugih krajeva.

U suštini uspeh Slobodnog Univerziteta u Bolzanu uzdiže se iznad jasne vizije - da smo međunarodni univerzitet u Italiji sa posebnim domaćim interesom – koji je na sreću postigao uspeh u praksi uprkos mnogim domaćim protivljenjima. Drugo, kompetentni političari a posebno premijer Južnog Tirola je snažno podržao i nastavio ideju i viziju uprkos izraženoj zabrinutosti od strane centralne Vlade, od akademske zajednice kao i od strane akademske zajednice u Austriji. Mnogi od ovih gledaju sumnjivo na male institucije koje nastaju: Bolzano, ko su oni?

Mnogi još uvek postavljaju ova pitanja, ali ovo je sada sve ređe. Mi smo uradili i nastavljamo da radimo na našoj ideji, polazeći od jednog dosta prijateljskog okruženja, i uprkos svih predviđanja sad evo nekoliko godina mi smo u situaciji da razvijamo vrhunske vrednosti i da se predstavljamo kao kulminantna mogućnost u okviru nastavnih usluga. Odlučujući momenat u našem uspehu je to što nastavlja da živi sposobnost iskorišćavanja ponuđenih mogućnosti. Posle usvajanja Basaninskog zakona (basanin) odgovorni ljudi su mogli da se bave ovim ili drugim aspektima, međutim oni su se usredsredili na iznalaženju odgovora na pitanje: šta želimo u budućnosti? Obrazovanje je neodvojivo i kao tako može da stvara i obezbeđuje vrednosti za našu provinciju bez obzira da li se diskusije i nastava razvijaju na nemačkom ili italijanskom jeziku. Uprkos ovome kao što smo naglasili nekoliko puta ovaj univerzitet je sada jedno uspešno mesto obrazovanja. Uspešno je i zato što privlači akademski personal iz celog sveta, iako je jedan veliki broj njih Italijana. Mi pomažemo proces takozvanog „povratka mozgova“ privlačeći poznate svetske akademike ali u isto vreme stvaramo šanse za italijanske vrhunske akademike koji deluju izvan Italije da se vrate. Što se tiče domaćeg stanovništva a ovo je malopre pomenuto od strane G.Bajerla, pametni i visoko motivisani mladi izmadju 18 i 25 godina bili u obavezni da idu u provincije ili u druga mesta da bi studirali - mnogi od njih se nisu vraćali na Bolzanu nakon diplomiranja. To je dovelo do nedostatka sposobnosti, ekspertize i kompetencija u nizu profesionalnih oblasti, nešto što stvara probleme kada treba popuniti rukovodeće pozicije u kompanijama ili javnoj administraciji.

Šta drugo čini model Slobodnog Bolzanskog Univerziteta uspešnim?

Kao prvo, trojezično obrazovanje daje diplomcima niz jezičkih sposobnosti koje su neophodne u kontaktu sa ujedinjenom Evropom ali i u globalnom biznisu. Ali trojezična prednost ima i svoje nedostatke, naročito u funkcionisanju naših institucija: zakonski, svaki dokument

treba da se prevede na italijanski i nemački, često puta bukvalno reč po reč. Samo zamislite koliko puta ćete imati problema zbog različitih tumačenja jednog izraza na italijanskom koji treba da se prevede na nemački. Iz tog razloga, a da bi se izbeglo različito tumačenje, jezik komunikacije u našim institucijama je engleski.

Drugo, naše udruženje nastavnika i studenata, koji potiču od 45 različitih naroda i kultura, stvara jedan poseban ambijent učenika i nastavnika.

Treće, naša odlična proporcija nastavnika - student od jedan do šest, ne sreće se na drugim italijanskim univerzitetima, a ni na evropskim, naročito na studijskom ciklusu za studije Baçellor. Samo su elitne međunarodne škole biznisa u stanju da rade sa tom proporcijom nastavnika-student, a ovo se postiže i time što se za usluge traže i elitne cene

Cetvrto, naši političari, počevši od predsednika Južnog Tirola do ministra obrazovanja i finansija, shvataju da za jedan univerzitet, koji pruža obrazovanje na jednom vrhunskom nivou, zahteva i jednu vrhunsku infrastrukturu na međunarodnom nivou, naravno i zadovoljavajuće finansiranje. Ako nemate sredstva, molim vas, ne počinjite, a ako započnete, treba da budete prvi, možda mali po veličini, ali kulminantni sa aspekta osiguranih nastavnih usluga, kako nastavnog kadra tako i infrastrukture.

I peto, a ovo upravo čini efikasnim Slobodni Bolzanski Univerzitet je to, da sve uključene strane poseduju jednu zajedničku viziju i deo su jedne strategije koja se zasniva na konsenzusu a ne na kompromisu.

Šesto, naša struktura rukovođenja je dosta jasno zacrtana u našem statusu. Glavni organ rukovođenja je Savet Univerziteta sastavljen od devet članova koji treba da se klone politike i političkog delovanja; ovo važi i za predstavnike studenata i za profesore u našem senatu. To je dosta dobro - molim vas, nemojte da pravite greške instrumentalizujući vaš univerzitet ni za jednu političku agendu. Glavni akademski organ je Senat koji je sastavljen od rektora, prorektora, dekana, prodekana četirju škola kao i od članova senata koji zastupaju profesore, asistente i studente. Na nivou škola/fakulteta odluke donose članovi Saveta škole/fakulteta.

Ali, sve ove strukture funkcionišu samo zato što sve ove institucije sadrže osnovnu viziju i zajedničke strateške principe: šta nam je potrebno, šta treba da postignemo, da li nam ovo pomaže da postignemo naše ciljeve na efikasan način? Mi postizemo ovo usredsređujući se istovremeno na jedan ili dva naša cilja trudeći se da budemo dosta precizni u njihovom definisanju. Ovo neće dati rezultate ako svako predlaže deset do petnaest "najboljih ideja"-iskustva sa univerziteta pokazuju da su to uglavnom rezultati planiranih sesija, ne sugerišući kako bi se ovo implementiralo, ko bi preuzeo odgovornost za ovo.

Mi zahtevamo tačne rokove za postizanje ciljeva i jedan jasni okvir u odlučivanju i u postizanju rezultata. Kao što sam pomenula na početku mog izlaganja, obrazovanje je veoma vredno da bi se ostavilo samo političarima ili samo akademikima; ono je sveobuhvatno i veoma važno društveno pitanje; ali, ovo je i jedno ekonomsko pitanje. Da li stvaraju vrednosti naša obrazovna delovanja? Da li se poboljšava obrazovni nivo naših polaznika na univerzitetu? Da li se obogaćuju naša obrazovna delovanja "dodatnim vrednostima" upoređujući ih sa drugim univerzitetima?

Pored zadovoljnih studenata i diplomaca, različita konkurentna rangiranja na nacionalnom nivou jasno pokazuju vrednosti koje smo ostvarili zadnjih godina. Na primer, Ekonomska Škola Menadžmenta se rangirala kao prva u Italiji i to tri puta za redom od strane Asocijacije Rektora italijanskih Univerzita - što je jedan izvanredan i neponovljiv rezultat za jednu novoformljenu instituciju. Zatim, odgovarajuće rangiranje koje je u vezi sa proporcijom personal - student kao i u odnosu na modernu infrastrukturu u evropskom kontekstu je za 10% viša u Italiji.

Dakle, šta je srž uspeha? Ako posedujete viziju možete daleko da stignete. To vam kažem

kao neko ko je ovo doživeo na nekoliko različitih mesta. Jasna vizija vam omogućava da se usredsredite na ono što možete da ostvarite.

Angažujte pivržene ljude, ali čuvajte se slatkorečivih koji daju mnogo obećanja ali koji daju malo vidljivih rezultata.

Završavajte i zadate zadatke i razmišljajte i dalje od toga što je jasno. Ne nastojte da kopirate postojeće modele: svaki univerzitet zahteva i zaslužuje svoju viziju, strukturu i strategiju.

Usredsredite se na kvalitet i sadržaj; obrazovanje nije samo u vezi struktura, nego i sa onim što uče ljudi, koliko se ceni i vrednuju iskustvo i znanje u vašim institucijama.

Nemojte da se odričete vaše vizije i misije, ne komplikujte previše, vodite se zdravim razumom. Ne znači da ne možemo da pravimo greške, ali greške su i deo učenja kao i deo našeg posla.

Izazovi i rešenja za visoko obrazovanje manjina u Rumuniji

Prof. Mircea Bocsan
Univerzitat Babes-Bolyai, Rumunija

Prvo, želim da se zahvalim G.dinu Pupovciju na njegovom angažovanju i dobroj volji da me pozove na ovu konferenciju. Uistinu, tako kako se i videlo u toku diskusija, njegova nastojanja, kao i nastojanja njegovih kolega sada daju svoje efekte.

U Vašem pismu koje smo dobili u Kluž-Napoka, videli smo da želite da mi podelimo sa vama naša iskustva koja smo stekli na polju visokog obrazovanja za manjine. Naš univerzitet ima iskustva u tom pravcu i ja želim da moje izlaganje podelim u dva dela. Prvo, nije moguće pružiti jedan koristan primer ako pre toga nemate neke osnovne informacije o prošlosti i razvoju ovog pitanja o onom delu Rumunije iz koga ja dolazim. Kao drugo, želim da vas malo informišem i o vezi sadašnjeg stanja na našem univerzitetu kao i o načinu na koji smo mi primenili višekulturalnu strukturu kod nas.

Cluj-Napoca je najveći grad u Transilvaniji. Sta je Transilvania? Uistinu, ona je jedno strateško evropsko mesto; ono je bilo i ostalo atraktivno mesto za ljude zapadne Evrope i, tokom vekova, arena za političke i verske ratove.

Univerzitet u Klužu je osnovan nakon nastojanja za početak visokog obrazovanja još davne 1581. Isto tako treba da znate, da Transilvania, koja je nastanjena Rumunima, bila je okupirana od strane Mađara od 11. do 13. veka. U kasnijoj kolonizaciji Mađara kao i Nemaca nalaze se današnji koreni višekulturalnosti našeg kraja. Osnova ovog univerziteta bio je jedan koledž osnovan 1581. godine od strane Mađarskog Princa Transilvanije Ishtvan Bthoria. Ovaj koledž je stavljen pod kontrolu jezuita a vodio ga je rektor Italian- Antonio Possevino. Koledž nije bio dugog veka jer naredni princ, koji je bio protestant, je pokušao da osnuje svoj koledž, i, kao rezultat imamo jednu prazninu od šesdesetih godina. Jezuiti su se vratili 1688. godine sa jednom malom akademijom i nastojali su da ojačaju katolički uticaj u Transilvaniji. Hoću da vam kažem da je početak rada naših univerziteta bila jedna arena takmičenja i verskih sukoba između katolika i protestanta. Ovi sukobi nisu bili u vezi ni zbog jezičkog ni zbog kulturnog konteksta, već jedan verski konflikt. Šta se zatim dogodilo? Sigurno znate da je Transilvania pokorena 1699.godine od Austrijanaca i Marija Terezia, buduća carica Austrije, 1776.godine je preuzela inicijativu u cilju verskog pomirenja. Ona je osnovala jedan univerzitet na kome je nemački jezik bio nastavni. Ova tvorevina nije dugo trajala, jer njen sin, Jozef II zamenjuje univerzitet jednom srednjom školom (koja je kasnije postala poznata) u kojoj je nastavni jezik bio latinski. U kontekstu promena 1848.godine, posle evropskih revolucija, postavio se zahtev za osnivanjem univerziteta na jeziku ovog mesta. Ovog puta, Rumuni koji su uvek bili većina u Transilvaniji, zahtevali su jedan univerzitet koji bi ispunjavao njihove potrebe. Ovaj njihov zahtev se činio uspešnim na početku jer je Mađarski ministar obrazovanja Eotvos predložio osnivanje univerziteta u Klužu 1868.godine na kome su se studije odvijale na 3 jezika: mađarskom, rumunskom i nemačkom. Njegov projekat je odbačen, a 1872.godine autoriteti su osnovali jedan novi univerzitet na kome počivaju temelji našeg današnjeg univerziteta. Novooformljena institucija je predvidela da se nastava odvija samo na mađarskom jeziku kao jedinom jeziku na teritoriji cele Transilvanije. U stvari, njegov cilj je bio promocija samo jednog naroda, mađarskog, i njihovog jezika kao jedinog na teritoriji cele Transilvanije. Ova odluka je prouzrokovala veliko nezadovolstvo kod mađarskog naroda. Zbog toga, posle ponovnog

ujedinjenja (godine 1918) onih teritorija na kojima su živeli Rumuni, Vlada Rumunije je preuzela od Bukurešta kontrolu nad univerzitetom – isto tako se desilo i u Bratislavi i u Strazburgu – i odlučilo se da se nastava odvija samo na rumunskom jeziku. Ovo se produžilo sve do 1949.godine kad se desilo nešto veoma interesantno : kao što znate, Rumunija je tada bila okupirana od strane Rusa koji su podelili naš univerzitet u dva dela: na onaj gde se nastava odvijala na rumunskom jeziku i koji je nazvan Babeş i na univerzitet sa nastavom na mađarskom jeziku pod nazivom Bolyai. Iz tog razloga naš današnji univerzitet nosi naziv Babeş-Bolyai. Ovo se nastavilo tako do 1959.godine, kada je vlada u Bukureštu odlučila da ujedini ta dva univerziteta u jedan novi, jači univerzitet. Napokon, sedamdesetih i osamdesetih godina, kao posledica pogrešnih obrazovnih politika, smanjuje se broj profila i smerova i znatno je opao broj studenata. Kao posledica, nastava na nemačkom jeziku je dosta izgubila a ona na mađarskom se vidno smanjila.

Ovo je bio onaj deo prošlosti našeg univerziteta koji sam htela da vam kažem a sada nastavljam sa prikazom sadašnje situacije.

Mi danas imamo jedan višejezični i višekulturalni univerzitet. Gde se nalazi koreni ovakve orijentacije? Naravno, u istoriskom kontenstu koji sam vam upravno izložila; vi morate znati nešto veoma začajno. U decembru 1989.godine, posle revolucije, jedna važna i aktivna grupa mladih akademaca je preuzela inicijativu za oživljavanjem tradicije profesionalizma i demokratije na našem univerzitetu, sve u cilju njegove integracije u svet vrednosti slobodnog sveta. Ova grupa je izdala jednu proklemaciju u kojoj se nalazi i karta našeg univerziteta.

Karta univerziteta "Babeş-Bolyai" je usvojena 1995.godine. Sadašnja forma je jedan novi, izmenjeni oblik po preporukama asocijacije evropskih univerziteta i seminara održanog u Salzburgu kao i posle prihvatanja sugestija učinjenih od strane njegove Ekselencije Max Van Der Shtula 2001.godine

Koja je misija današnjeg u Cluj-Napoca univerziteta? Dozvolite mi da pročitam drugi član karte. On navodi:

"Misija Univerziteta u Babeş-Bolyai je da promoviše obrazovanje i naučno istraživanje u saglasnosti sa potrebama društva zasnovanog na znanju, preko početnog osposobljavanja, celoživotnog obrazovanja i integracije u sveru međunarodnih vrednosti. On osigurava okvir za višekulturne, višejezičke i međukonfesionalne kontakte. On pruža jednake mogućnosti za osposobljavanje Rumuna, Mađara i Nemaca i na kraju, doprinosi razvoju društva i nacije sa socijalnog, ekonomskog i kulturnog stanovništva uvek u harmoniju sa potrebama zajednica."

Ova misija se ogleda i u trećem članu, koji naglašava princip organizacije i delovanja. Htela bih a pročitana samo jedanestu tačku:

"Upotrebu mađarskog, nemačkog ili nekog drugog jezika mi široko primenjujemo u nastavi, naučnim istraživanjima, publikacijama, kao i u međuakademske komunikaciji i to ne podleže nikakvim ograničenjima. Senat odlučuje o specijalizacijama preko kojih treba da se osigura osposobljavanje na jezicima nacionalnih manjina ili na jezicima u opštoj upotrebi".

Ovo što sam pročitala su najvažnije tačke u vezi pitanja koja nas interesuju. Koje je naše rešenje za multiruralizam? Treba da naglasim nešto: vi ste pozvali ovde, u Prištinu, predstavnike Univerziteta Bolzano i Univerziteta u Tetovu; u Evropi su još dva druga značajna multikulturalna univerziteta: Friburg iz Švajcarske i akademija Abbo u Finskoj. Potrebno je da uzmemo u obzir neke razlike. Npr, Švajcarska je jedna konfederalna država sa tri zvanična jezika; Rumunije je nacionalna država sa rumunskim kao jedinim službenim jezikom. Iz tog razloga nemoguće je direktno upoređivati nas i Univerzitet u Friburgu, onog u Bolzanu ili Akademiju Abbo u Finskoj. Naš ustavni okvir je različit i mi smo izabrali ovo

rešenje: oformili smo više studijskih smerova.

Sta predstavlja studijski smer u Cluj-Napoca? Kakvo značenje ima? Možete da učite na istom univerzitetu na rumunskom, mađarskom ili nemačkom jeziku. Zato na istom fakultetu postoje tri smerova sa svojom autonomijom. Sta podrazumeva da budeš autonoman? To podrazumeva mogućnost prikupljanja fondova, da biraš ljude, da tražiš sponzore i da imaš nezavisnost u donošenju odluka. Zbog toga sa zadovoljstvom hoću da vam pročitam opet dva člana iz karte koji imaju veliko značenje po ovom pitanju. Jedan od njih odnosi se na smer studija u departmentu.

"Pravci studiranja u departmentu obuhvataju sve delove nastavnog kadra koji predaje na određenim smerovima studija u departmentu. Smerovi studiranja u departmentu su pod rukovodstvom saveta departamenta gde se nalazi i direktor departamenta kao i zamenik."

Postoji jedna dispozicija koja je u vezi sa direktorom studijskih smerova. On ima ove nadležnosti: " rukovodi nastavnim procesom koji je u vezi sa smerovima studija i osigurava njegovu neophodnu funkcionalnost. Odnosi između nadležnosti direktora studijskih smerova i predstavnika studijskih smerova u akademskom savetu Saveta fakulteta može da se usvoji od strane Senata posle iznošenja potreba. Direktor studijskih smerova treba da osigura da sva predviđena polja za smerove studija budu obuhvaćeni ("pokriveni") odgovarajućim akademskim kadrom".

Da bi smo obuhvatili ovo pitanje danas, petnaest od dvadeset i jednog fakulteta našeg univerziteta, ima studijske programe na rumunskom i mađarskom jeziku, dok devet od njih pružaju programe na rumunskom i nemačkom. Naš univerzitet ima oko četrdeset sedam hiljada studenata: od toga trideset i sedam hiljada su Rumuni, devet i pol hiljada je Mađara i manje od četrsto Nemaca. Imamo i jevrejske studente i na dva (Fakultet Reformisane Teologije i Fakultet Rimo-katoličke Teologije) od dvadeset jednog fakulteta pružamo kurseve samo na mađarskom jeziku jer samo Mađari pripadaju ovoj religiji.

Ovo je jedan primer višekulturalnog organizovanja, dok je predstavništvo zagarantovano na svim nivoima i kod svih upravnih organa. Na primer, svaki fakultet koji ima smer studija na rumunskom ili nemačkom jeziku, treba da imenuje jednog prodekana koji predstavlja određeni studijski smer; isto tako imamo i opšti sekretarijat koji predstavlja interese Mađara ili Nemaca, kao i jedan program studija koji je posvećen jevrejskim studentima.

Evropski Jugoistočni Univerzitet u Tetovu (UEJL) – od političkih izazova ka akademskom uspehu

Dennis J Farrington, DPhil,
Profesor i dekan pravnog fakulteta, Univerzitet UEJL

1. Uvod

Bio sam angažovan u različitim mestima ovog regiona više od petnaest godina. Posedujem značajno iskustvo i o kosovskom visokom školstvu jer sam imao značajnu ulogu u izradi Zakona za visoko obrazovanje godine 2000 – 2001 a postavljen sam i od strane Asocijacije Evropskih Univerziteta (AUE) kao član ekspertske grupe za reformu strukture rukovođenja na prištinskom univerzitetu. Zbog toga smatram da poznajem ovo pitanje i naravno posedujem i svoje lične stavove. Cilj ove prezentacije je da vas informišem u vezi UEJL. Mnogi od učesnika na ovom Forumu i eventualni čitaoci ovih redova, naročito oni koji pripadaju albanskoj zajednici na Kosovu, dobro su upoznati sa UEJL-om. Sada postoji knjiga „UEJL – četiri prve godine“ i na raspolaganju je svakom učesniku i organizaciji koja želi da je poseduje.

Univerzitet Jugoistočne Evrope u Tetovu je opisan od mnogih posmatrača kao jedan „model višetničkog i višejezičkog visokog obrazovanja“. On je osnovan u posebnim uslovima 2001. godine u Republici Makedoniji i, iako može da se ne primeni na druga mesta sa istom etničkom i jezičkom situacijom, njegov razvoj pruža korisnu orijentaciju za zainteresovane strane. Ništa ne bi bilo postignuto bez nadahnutog rukovođenja bivšeg visokog komesara za nacionalne manjine pri OSBE – u, njegove Ekselencije Max Van Der Shtula, i nastojanja koja promovisu dvojezično visoko obrazovanje u Rumuniji i drugde, naišli su na širu primenu. Pored ovoga, projekat je podržan od tadašnje Vlade Makedonije i podpomognut je raznim donacijama. Izgradio se jedan novi univerzitet u periodu manjem od dvanaest meseci i postavio je jednu rukovodeću strukturu koja, unutar nekoliko prvih godina, je prerasla u jednu modernu strukturu rukovođenja prihvaćenu od Asocijacije Evropskih Univerziteta¹, pošto je ispunjavala moderne evropske standarde.

Tri elementa: dobro rukovođenje, domaća podrška i adekvatno finansiranje, bili su glavni razlozi za uspeh na ovom univerzitetu. Po mom mišljenju nijedna forma „nametnutog rešenja“ ne bi funkcionisala u ovom slučaju.

2. Situacija u Republici Makedoniji

Republika Makedonija (priznata od strane Evropske Zajednice i Ujedinjenih Nacija pod prelaznim imenom - Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija - na dalje u ovom tekstu - Makedonija) po popisu iz 2002 godine, ima oko dva miliona stanovnika od kojih se 65% izjasnilo kao Makedonci, 25% Albanci, oko 4% Turci, 3% Romi i 3% ostali². Upotreba maternjeg jezika pokazuje jedno isto opšte stanje. Poštujući pitanje upotrebe jezika u različitim međunarodnim dokumentima „niko neće biti diskriminisan od strane javnih autoriteta na osnovu jezika“, glavni pristup je bio kako osigurati podjednake uslove svih građanja na obrazovanje koji pripadaju različitim jezicima: državni makedonski jezik (jedan od južnoslovenskih jezika koji se piše ćirilicom) i albanskog jezika (jedan poseban indo-evropski jezik koji se piše latinicom). Kao što i brojke govore, albanski narod nije zapravo manjina; on čini jedan substancijalni deo stanovništva. U praksi, većina albanskih građana u ruralnim i urbanim zonama govore makedonski jezik koga su učili kao obavezni jezik u školama, dok samo jedan mali broj Makedonaca govori albanski jezik. Zapadni deo Makedonije sa albanskom većinom imaju bliske istorijske i rodbinske veze sa Kosovom gde su dominantni Albanci, i gde je od 1991., do zavšetka konflikta 1999., godine dominirao srpski jezik. Oni koji govore makedonski jezik, na drugoj strani, imali su bliske veze sa Srbijom i Crnom Gorom a i sa Bugarskom: makedonski jezik ima dosta sličnosti sa drugim južnoslovenskim jezicima – sa srpskim jezikom (bošnjačkim i hrvatskim) i posebno sa bugarskim jezikom, ali nikakve bliskosti sa albanskim jezikom.

Pre 2000-te godine visoko obrazovanje u Makedoniji je bilo organizovano isključivo na makedonskom jeziku sa izuzetkom jednog malog odseka koji je pripadao osposobljavanju nastavnika na državnom univerzitetu Kiril i Metodije u Skoplju, koji je pružao neke od kurseva na albanskom jeziku i naravno albanski jezik kao poseban kurs. Podrazumeva se da se ovo tretiralo kao oduzimanje prava na jednaki pristup visokom obrazovanju albanskoj zajednici. Univerzitet Jugoistočne Evrope je bio jedan odgovor na političko monitorisanje međunarodne zajednice prema zahtevima za visoko obrazovanje na albanskom jeziku. On je osnovan da bi pomogao u razrešavanju problema niske zastupljenosti studenata na albanskom jeziku u priznate institucije visokog obrazovanja u Makedoniji, ali u isto vreme, bio je otvoren i za studente iz drugih etničkih grupa. Kad je počeo sa radom UEJL godine 2001 / 2002 sa oko 900 studenata, 95% od njih su bili Albanci i oni su predstavljali samo 5% sloja koji je bio obuhvaćen uslugama visokog obrazovanja i koji je bio prihvaćen od države (upoređujući sa 20% onih koji su pričali makedonski). Godine 2005. / 2006. broj studenata je porastao na 6000 od kojih je 75% bilo Albanaca i obuhvaćanje 14.5% u visoko obrazovanje samo sa UEJL. Posle osnivanja Državnog Univerziteta u Tetovu 2004-te godine koji je nasledio tetovski univerzitet (koji je osnovan 2004-te godine ali sa skoro nevažecim diplomama) pristup Albanaca u visoko obrazovanje sada je isto kao i obuhvaćanje Makedonaca, iako još uvek nema fakulteta koji pružaju čisto naučne programe (medicinu, inženjerstvo i slične oblasti) na albanskom jeziku.

3. Međunarodne obaveze Makedonije

Međunarodne obaveze Makedonije dozvolile su OSBE-u i Savetu Evrope da traže promenu u državnim politikama sa ciljem da se dozvoli osnivanje UEJL. Godine 1988 parlamentarna skupština Saveta Evrope usvojila je Preporuku 1353 za učešće manjina u visoko obrazovanje: kao što dobro znamo to znači da je obrazovanje osnovno pravo i iz tog razloga treba osigurati podjednaki pristup na sve nivoe obrazovanja obuhvatajući i visoko obrazovanje za sve stanovnike i svim zemljama članicama Kulturne Evropske Konvencije. Makedonija je potpisala Kulturnu Evropsku Konvenciju 1995. godine ratifikujući i posebnu Evropsku Konvenciju o Zaštiti Ljudskih prava i temeljnih sloboda 1997. godine. Preporuke iz 1988. godine kažu da države članice sa manjinama treba da izbegnu ozakonjavanje ekskluzivne upotrebe službenog jezika. On isto tako priznaje osnovno pravo praćenja visokog obrazovanja i stvaranje institucija u tom cilju. Po ovoj preporuci, ove institucije biće službeno podržane posle utvrđivanja potrebnog nivoa fakulteta, na jedan nediskriminatorski način, pošto je utvrđen zahtev za njegovo postojanje; jezik ne treba da bude kriterijuma za priznavanje institucija ili za postignute kvalifikacije. Isto tako, članice evropskog prostora visokog obrazovanja i nauke žele, i posvećene su, da osiguraju jedan nivo uniformisanosti sistema visokog obrazovanja u Evropi čuvajući u isto vreme različitosti u pristupu. Sve ovo teži da, preko izmene zakonodavstva ili preko drugih načina, stvore jedan kvalifikacioni okvir komatibilan i upoređujući, želeći da opišu ovo sa aspekta potražnje na poslu, postignutih rezultata učenja, kompetencija i profila. Uniformiteti pristupa teže da se poveća mobilnost studenata ; Evropska Unija smatra realnim cilj od 20% mobilnosti do 2010-te godine, računajući naglašavanje važnosti učenja zajedničkog jezika (uglavnom engleski jezik) u okviru evropskog okvira o kome ćemo pričati kasnije.

Albanski jezik se podudara sa definicijom manjinskog jezika ili regionalnih jezika u Evropskoj Karti Regionalnih ili Manjinskih jezika (1992), koji je stupio na snagu 1998 godine. Evropska Karta Regionalnih i Manjinskih jezika je potpisana od Makedonije 1996 godine ali i dan danas nije ratifikovana, tako da u vremenu ovog dopisa država se ne obavezuje o uslovima Karte u promociji i upotrebi albanskog jezika u obrazovanju. Ali, 1998. godine Makedonija je ratifikovala Generalnu Konvenciju Okvira za Zaštitu Nacionalnih Manjina (1995), koja obavezuje strane u promociji jednakih mogućnosti i pristupa na sve nivoe obrazovanja za nacionalne manjine. Strane se obavezuju da će u okviru svojih obrazovnih sistema članovima nacionalnih manjina da priznaju pravo na osnivanje i menadžiranje svojih privatnih obrazovanih institucija i centara za osposobljavanje, nešto što neće podrazumeti nikakvu finansijsku obavezu od strane države.

4. Ustavne i zakonske dispozicije

Ustav Makedonije navodi da roditelji imaju pravo i obavezu da obezbede obrazovanje svoje dece. (Član 4); da svi građani uživaju jednaka prava na obrazovanje i da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno (Član 44). Privatne obrazovne institucije mogu se osnivati na svim nivoima (Član 45).

Prvo političko rešavanje problema visokog obrazovanja Albanaca bio je Zakon o visokom obrazovanju od 2000 godine, na kome sam ja bio angažovan kao ekspert Saveta Evrope zajedno sa g. Maks Van Der Shtulom . Ovim Zakonom je bilo predviđeno pravo zajednica na

obrazovanje na njihovom jeziku ali u nedržavnim institucijama. Bio je to jedan kompromis , i mogu vam reći da je ovaj kompromis postignut uz mnogo poteškoća , zbog tog jer je bilo mnogo protivljenja od strane većine Makedonaca. Ipak, na kraju, Zakon je usvojen u makedonskom Parlamentu sa vrlo tesnom većinom. Vodila se jedna vrlo teška politička borba da bi se stiglo do UEJL-a , koji je osnovan kao institucija visokog školstva 2000. godine. Međutim, visoko obrazovanje na drugim nemakedonskim jezicima moglo se organizovati i finansirati iz drugih izvora a ne iz budžeta. Drugo političko rešenje je postignuto nakon konflikta 2001 godine u Makedoniji , koji je doveo do Ohridskog Sporazuma ; iz svega ovoga rezultat je bio novi Zakon o visokom školstvu 2003. godine koji je dopunio onaj iz 2000 godine. Ovaj Zakon predviđa pravo na visoko obrazovanje na jezicima zajednica u institucijama koje se finansiraju od strane države, ali uz uslov da se uči i makedonski jezik; ovo je bio pokušaj države da stabilizuje post-konfliktnu situaciju, da se uz nastavu na jezicima zajednica, predavanja iz nekoliko predmeta održe na makedonskom jeziku. Ovo je dovelo do osnivanja Tetovskog Državnog Univerziteta od strane makedonskog Parlamenta. Ovaj novi Univerzitet je otvoren nakon zatvaranja ranijeg Tetovskog Univerziteta koji, inače , nikad nije priznat. Sada imamo dva univerziteta u Tetovu : Univerzitet Jugoistočne Evrope i Tetovski državni Univerzitet. Ova dva univerziteta su udaljena jedan od drugog svega 400 metara , i nalaze se u sklopu kompleksa gde su i druge obrazovne institucije: srednja medicinska i poljoprivredna škola. Znači sve ove institucije se nalaze na istom kompleksu ali rade potpuno odvojeno.

Pravno, Ustav je izmenjen posle " Ohridskog Okvirnog Sporazuma" tokom Avgusta 2001. godine. Član7(6) Ustava predviđa da u " samopravnoj jedinici , gde najmanje 20% stanovništva govori određeni jezik, taj jezik i pismo se upotrebljavaju kao zvaničan jezik pored (uporedo) makedonskog jezika i ćirilicnog pisma. U mestima gde živi manje od 20% stanovništva koji govore određeni jezik (i pismo), državni subjekti će bliže odrediti njihovu primenu u javnim institucijama". Član 48(4) Ustava predviđa da "članovi zajednica imaju pravo obrazovanja na svom jeziku na osnovnom i srednjem nivou, kao što je predviđeno Zakonom. U školama, gde se nastava odvija na stranim jezicima, učiće se i makedonski jezik". Osim ostalih promena u zakonskim i podzakonskim aktima , u cilju realizacije ove dispozicije, izvršene su dopune i izmene u Zakonu o Visokom Obrazovanju 2003 god. koje su omogućile institucijama koje su finansirane iz Budžeta da mogu organizovati razne kurseve na albanskom i makedonskom jeziku. Promenjeni Član 95 Zakona o Visokom Obrazovanju predviđa:

1. *Makedonski jezik je nastavni jezik u insittucijama visokog obrazovanja. U skladu sa ovim Zakonom i Statutom institucije visokog obrazovanja, a u cilju ispoljavanja, kultivisanja i razvoja njihovih posebnosti, članovi zajednica imaju uživaju pravo na obrazovanje u državnim institucijama visokog obrazovanja na njihovom jeziku, koji neće biti makedonski jezik. Država će obezbediti finansiranje visokog obrazovanja na jeziku koga upotrebljava najmanje od 20% stanovnika u Republici Makedoniji.*
2. *Nastava u privatnim institucijama se može odvijati na jeziku članova zajednica ili na nekom od svetskih jezika. U tom slučaju , makedonski jezik će se izučavati kao poseban predmet; i kod najmanje dva predmeta nastava će se odvijati na makedonskom jeziku.*
3. *Osnovno obrazovanje kao i predmeti iz metodike i didaktike za srednje škole, mogu se odvijati na jezicima zajednica koje ne čine većinu u Republici Makedoniji. Predavanja u institucijama visokog obrazovanja se mogu odvijati i na nekom od svetskih jezika u okviru predviđenih programa za strane jezike; kao deo određenih programa za čiju se realizaciju angažuju strani predavači; kao i za predmete čija se predavanja odvijaju na makedonskom jeziku u skladu sa paragrafom 2 ovog Člana. Institucije visokog obrazovanja mogu organizovati paralelna predavanja na*

makedonskom jeziku i na nekom od svetskih jezika.

4. *U privatnim institucijama visokog obrazovanja , predavanja se mogu odvijati na jeziku zajednica koje ne čine većinu u Republici Makedoniji ili na nekom od svetskih jezika. Kada se nastava odvija na jeziku zajednice koja ne čini većinu u Republici Makedoniji ili na nekom stranom jeziku, makedonski jezik će se proučavati kao poseban predmet; predavanja kod najmanje dva predmeta će se odvijati na makedonskom jeziku*
5. *Kada se nastava odvija na jeziku zajednica koje ne čine većinu u Republici Makedoniji, u skladu sa pragrafima 2,3 i 4 ovog Člana , makedonski jezik će se proučavati kao poseban predmet; predavanja najmanje dva predmeta će se odvijati na makedonski jezik. Predmeti će se odrediti u okviru Statuta institucije visokog obrazovanja , gde će se odrediti i fond predavanja ,u skladu sa Pravilnikom o normama i standardima za osnivanje institucija visokog obrazovanja i za realizaciju delatnosti visokog obrazovanja.*
6. *U državnim institucijama visokog obrazovanja, kod uslova koji su predviđeni konkursom za prijem studenata na prvu godinu studija, univerziteti će omogućiti predstavnicima manjinskih zajednica ravnopravan upis na studije; ovo će se omogućiti primenom kvota određenih od strane Vlade Makedonije".*

5. Razvoj tokova na UEJL-u

Godine 2001-2002 , kad je UEJL počeo sa radom , mi smo imali 950 studenata, od kojih su oko 95% bili Albanci; u to vreme nije bilo nimalo lako putovati iz Skoplja u Tetovo jer autoput nije bio dovršen i bilo je dosta policijskih kontrolnih punktova kao i drugih blokada ; za makedoće je bilo teško putovati u Tetovo kako iz Skoplja tako i iz drugih krajeva. Osnivanje UEJL-a i nepriznavanje Univerziteta u Tetovu, kod većine Albanaci stvarao je utisak nečeg nedovršenog; kao posledica toga napadan je UEJL , uglavnom ti napadi su bili okarakterisani kao propagadni i kritički , ali bilo je i fizičkih napada. Mnogi radnici UEJL-a su bili uznemiravani zbog podrške koju su pružali ovom projektu. UEJL je zavisio od međunarodne podrške : blizu 40 miliona € je bilo odvojeno od strane međunarodne zajednice, gde je najveći udeo bio iz SAD-a i Holandije; ovim država dugujemo zahvalnost.

Sada je UEJL institucija koja može samu sebe da izdržava; mi sada ne primamo neku značajniju finansijsku donaciju. Onovnu finansijsku potporu koju mi sada primamo jesu razne stipendije za studente koji dolaze iz porodica sa niskim primanjima; moram ponovo istaći zahvalnost Holandiji koja je zajedno sa Institutom za Otvoreno Društvo najveći donator. Jedina začajnija međunarodna donacija ovog trenutka predstavlja iznos od 2.5 milion € od strane Evropske Komisije , preko Evropske Agencije za IRekonstrukciju , koja je dodelena za izgradnju nekoliko objekata. Ova pomoć je došla kao rezultat izrade projekta izvodljivosti od strane OECD-a godine 2003. OECD je preporučio iznos od 4 miliona €, koji bi nam omogućio da uradimo još više u oblasti obrazovnog privređivanja i pomogli ekonomski rast, ali Evropska Komisija nije imala na raspolaganju ova sredstva.

Struktura studenata u odnosu na zemlju iz koje dolaze je : 89 % iz Makedonije , 7 % sa Kosova, 2 % iz Srbije i Crne Gore bez Kosova, mnogi iz Preševa, drugi iz Albanije i drugih zemalja, uglavnom onih koji dolaze iz dijaspora; tako u UEJL-u imamo iz Belgije, Švedske i dr. – to su mladi koji su tokom onih teških godina, kao deca, napustili Makedoniju, Kosovo, i Albaniju. Od ove godine, mi imamo diplomante nakon završenog prvog ciklusa-trogodišnjeg školovanja - prema Bolonji , imamo studije master koje su počele prošlog Oktobra ; ove

godine ćemo početi sa programom za doktorante. Takođe, imamo jedan Research Review, koji se štampa po treći put; ovo dokazuje da se sada sve više usredsređujemo na instražvanja – ne samo na predavanja. Naši akademski programi su Prava, Administracija biznisa, Javna Administracija, Komunikacije i IT i Priprema Nastavnika. Izuzev Pripreme Nastavnika i Javne Administracije, akademski program predstavlja jedan tipičan program privatnog univerzita. Ali, mi smo uvek to isticali – mi smo zainteresovani da olakšamo pristup Albanaca u Javnu Administraciju kao i da poboljšamo srednjoškolsko obrazovanje za škole i nastavnike na albanskom jeziku. Tako da su Priprema Nastavnika i Javna Administracija, koje obično nailazimo kod državnih univerziteta, deo našeg programa.

Prijem u prvi ciklus zavisi od naših mogućnosti i sredstava. Mi imamo 'X' grupe na albanskom jeziku i 'y' grupe na makedonskom jeziku, u zavisnosti od mogućnosti organizovanja predavanja iz pojedinog predmeta. Opšte uzevši, ovo nas dovodi do toga da imamo 75% studenata Albanaca i 25% Makedonaca, ne primenjujući nikakve mehanizme političke diskriminacije; na nekim kursevima imamo više Makedonaca dok na nekim drugim imamo više Albanaca. Svi studenti uče jezik sredine, tako da Albanci uče makedonski jezik, i po prvi put u Makedoniji, Makedonci uče albanski jezik. Ranije, malo je bilo Makedonaca koji su govorili albanski jezik, dok sada oni mogu da se sporazumevaju i na albanskom i makedonskom, druže se zajedno u kaficima, svi zajedno uče engleski itd.

Mi nailazimo na probleme nastave na albanskom jeziku, u prvom redu zbog nedostatka ljudskih kapaciteta; na primer, naš Univerzitet je angažovao većinu nosioca doktorskih titula iz oblasti prava na Kosovu i Makedoniji. Tako da mnogi profesori sa Univerziteta u Prištini, sa doktorskom titulom drže predavanja na našem univerzitetu. Podrazumeva se da oni kod nas imaju neredovan status, ali imamo i onih redovnih. Mi imamo veoma mali broj knjiga na albanskom ili makedonskom jeziku sa međunarodnim priznatim referencama. Tačnije, albanski jezik se česće upotrebljava, tako da imamo više informacija na albanskom nego na makedonskom jeziku. Postoje ograničen, ili bolje reći mali broj izvora na internetu na albanskom jeziku; postoji mali broj ili uopšte ne postoji, naučnih publikacija na albanskom ali i na makedonskom jeziku. Postoje mnogobrojni problemi sa terminologijom. S druge strane, da bismo ispunili zahtev za održavanjem nastave na makedonskom jeziku (predstavlja zakonsku obavezu) moramo zaposliti Makedonca što povećava troškove koje, pak, za posledicu ima poskupljenje studija i to sve u jednoj situaciji kada realizaciju celog projekta ne pomaže država. Jedina pomoć od strane države je bila davanje zemljišta za izgradnju kao i nekoliko stipendija i ništa više, uprkos dispoziciji Ohridskog Sporazuma.

6. Fleksibilna upotreba jezika

Zajednički Evropski Okvir Saveta Evrope za učenje jezika predstavlja zajednički osnov za elaboriranje nastavnih planova za jezike, upustva za planove i programe, ispite, školske tekstove i dr. za celu Evropu. Okvir prikazuje na uopšten način šta i kako učenici treba da u okviru predmeta jezika, u cilju upotrebe jezika za komunikaciju, i kako stečeno znanje jezika i koje veštine upotrebiti radi što efikasnijeg delovanja. Ovaj opis određuje i kulturni kontekst u kome je postavljen određeni jezik. Ovaj dokument prestavlja osnovu za novi pristup učenju jezika na UEJL. Ukoliko uzmemo u obzir ciljeve ovog Okvira, a u skladu sa zakonom, UEJL zahteva od studenata solidno poznavanje albanskog i makedonskog jezika. Ovo olakšava proces integracije studenata i pospešuje jezičku i kulturnu različitost, jednu od najvećih prednosti po kojoj se prpoznae UEJL. Rad UEJL-a omogućava studentima dvaju jezičkih grupa da pohađaju visoko kvalitetno obrazovanje koje se može upoređivati sa obrazovanjem u zapadnoj Evropi. Zakonska osnova za politiku jezika UEJL-a predstavlja paragraf 4 člana 95 zakona o visokom obrazovanju, koji je nepromenjen još od 2000.-te

godine.

Koncept "fleksibilan pristup" u odnosu na jezike je prihvaćenu UEJL-u tokm 2002/2003. god. Kao i politike o fleksibilnoj upotrebi jezika koja se tiče Preporuka Ministarskog Komiteta Saveta Evrope (R.98) 6 a tiče se modernih jezika. Ova preporuka podstiče nastavne programe na svim nivoima koji primenjuju fleksibilan pristup, a uvek imajući u vidu različite konvencije koje su ranije pominjane. Preporuka promoviše ispravno međukulturalno stajalište podržano od dvojezičnog i višekulturalnog obrazovanja i izražava potrebu za dovoljnim brojem kvalifikovanih nastavnika jezika. Fleksibilne jezičke politike isto tako se pominju i u članu 5.3 Preporuke R (98) Ministarskog Sveta za pristup visokom obrazovanju.

I

Ova politika primejuje se na sve studete prve godine i za većinu studenata druge godine prvog ciklusa, podrazumeva prvi stepen. Bačellor novog kurikulumu 3+2 po Bolonjskom procesu. Ali, ovo ne razumeju svi. Mi smo bili ne malo iznenađeni što su neki članovi domaće diplomatske zajednice koji su posetili UEJL, nijedanput nisu pročitali Konvenciju a ni Preporuke, I, zbog toga, mi smo bili obavezni da im u detalje objasnimo ove dokumente. Sada oni ovo dobro razumeju jer su dobili mogo informacija u vezi ovoga.

Bez obzira koju politiku ćemo usvojiti, ovo treba da filtrira Savet za Licenciranje i Akreditaciju Republike Makedonije, zato što završeni kursevi koji ne daju tražene profesionalne kompetencije neće biti validni za priznavanje diploma.

Uspešno završavanje jednog obrazovnog programa visokog obrazovanja u Republici Makedoniji, kao i u drugim susednim državama, do sada je podržavan sposobnošću da se uče činjenice i da se one prikažu na pismenom ispitu, ne uzimajući pri tom mnogo u obzir jezičku kompetentnost. Kao što se vidi, biće potrebno mnogo prilagođavanja studijskih programa posle usvajanja prvog i drugog ciklusa '3 plus 2' umesto '4 plus 1' od prvog oktobra 2005. sa ciljem da stvaranja balansa između učenja profesionalnih predmeta i usvajanja jezičkih veština.

7. Okretanje ka engleskom jeziku

Sada je jasno, imajući u vidu visoki nivo konkurencije u oblasti visokog obrazovanja u regionu jugoistočne Evrope, uključivši i onaj iz američkih država, i relativnu lošu finansijsku situaciju državnog obrazovanja, jedini način da jedan student ostvari svoje životne ciljeve, uključujući tu i visoki životni standard, jeste dobro poznavanje jednog svetskog jezika, što pratično znači dobro poznavanje engleskog jezika. Poznato je da uspeh u modernom svetu u mnogim oblastima, ne uključujući one čisto lokalne, zavisi od dobrog poznavanja jednog međunarodnog jezika. Ovo nije tako samo iz profesionalnih razloga. Evropska Zajednica smatra da obrazovanje i komunikacija na jednom zajedničkom jeziku pomaže u borbi protiv ksenofobije i ultranacionalističkog revanšizma i služi kao podsticaj integraciji i zdravom funkcionisanju demokratije.

Koliko je potrebno razvijati nastavu samo na engleskom jeziku je jedno drugo pitanje i pristup koga treba posebno obraditi. Mi smo počeli na univerzitetu sa obavezanim kursevima na engleskom jeziku ali je odžano samo nekoliko predavanja jer, jednostavno, studenti nisu posedovali potreban nivo znanja engleskog jezika kako bi pratili predavanja i razumeli materijale kojese uzimali iz biblioteke, a koji je bio poklon iz Amerke.

Zapisnici sa prvih sastanaka Mđunarodne Fondacije koja je utemeljena na UEJL-u govori o tendenciji nekih članova koji su zastupali model "Američkog univerziteta" kao što je bilo Bugarskoj ili u Kirgistanu – kao što je sada i na Kosovu – skoro do stava da se odbije diploma

svakom studentu koji ne poseduje kompletne sposobnosti iz oblasti engleskog jezika. Ipak, ovo na kraju nije usvojeno, jer je bilo jasno da je nešto ovako nepraktično, imajući uvidu "klijente" i studente koji tu uče.

UEJL insistira na ideji da nema socijalnog ili ekonomskog razvoja jednog mesta ili regiona ako se isključuje jezik sredine iz nastavog procesa, kao što je bio slučaj sa nekim privatnim ponudama i iz razloga što neki od profesora sa titulom još nisu u stanju da drže predavanja na engleskom jeziku. Zakon predviđa nastavu na jeziku "etničke zajednice" što u ovom slučaju znači odvijanje nastave na albanskom jeziku ili na nekom od svetskih jezika. Miksni pristup odrazumeva da se i makedonski jezik treba učiti. Politika primene fleksibilnosti dosta košta. Sada je cilj praktičniji: da se postigne nivo B 2 kao što se navodi u pravilniku Saveta Evrope prikazanom na web-stranici Saveta. Odavde mi nastavljamo dalje - do nivoa C1 i C 2, imajući u vidu da je personal sada već osposobljen ili se primaju novi sa dobrim poznavanjem engleskog jezika, (najveći deo troškova je pokriven od strane USAID - a ne od strane evropljana). Kod nekih predmeta ovo postizemo tokom prvog ciklusa doko kod drugih ov se odvija tokom drugog cilusa - Masters nivoa- kod predmeta prvotnog sektora (biznis i računovodstvo). Ipak, ovih ciljevi se ne postižu samo brojem odslušanih časova na UEJL-u; mnogo studenata dolazi na UEJL posle postignutog nivoa na A1 i A2. Obezbeđivanje učenja engleskog jezika ne predstavlja jedinu obavezu univerziteta u odnosu na zajednički okvir. U njemu se vrlo jasno navodi da obavezno učenje zajedničkog jezika treba podržavati, da ono bude organizovano što bolje i da bude finansirano od kompetentnih organa. To znači da država ima odgovornost u unaređenju učenja jezika na svim nivoima. UEJL, uz finansijsku podršku države, može pomoći obezbeđivanjem predavača koji su kvalitetno obučeni (osposobljeni) u školama na albanskom jeziku. UEJL, tkođe, ima pravo da zahteva od Vlade da pokriva troškove kvalitetnog učenja kje je od interesa za zemlju, što se do sada nije bio slučaj.

Mi pridajemo posebnu pažnju jezicima sredine - albanskom i makedonskom, kod predmeta u javnom sektoru iz jednog vrlo značajnog razloga; ukoliko bude diplomiralo 500 pravnika, što će se i desiti, od njih , 400 će raditi na primeni pravne prakse u Makedoniji. Nema smisla tražiti od njih dobro poznavanje engleskog jezika ukoliko dobro ne poznaju albanski i makedonski. Zbog toga oni treba dobro da poznaju jezik sredine. Za javnu administraciju vredi isto: ukoliko Albanci žele pristup javnoj administraciji Makedonije, oni treba da nauče makedonski jezik jer je on prvi zvanični jezik države. Dok je u pedagogiji drugačije, jer dok jedan diplomirani treba da predaje u školi na albanskom jeziku, on mora biti u stanju da tečno govori i piše na tom jeziku. Ja sam veoma iznenađen činjenicom, ali ne i moje kolege na UEJL-u, koliko je nizak nivo poznavanja jezika, čak i maternjeg, albanskog jezika.

8. Naredni koraci

Već sledeće godine očekujemo izmene u zakonu; kad se ovaj materijal već bude štampao mi ćemo imati nove izbore u Makedonije i ,porazumeva se, novu Vladu i novi Parlament. Mi se nadamo da će novim Zakonom o visokom školstvu biti obuhvaćeno mnogo više pojedinosti za implementaciju Bolonjskog procesa, više autonomije za univerzitet i fleksibilniji pristup. Posebno mislimo da ne treba da budemo obavezni da predajemo na makedoskom jeziku. Ovo treba da bude rezultat jednog konsenzusa među ljudima. Da li želite da učite makedonski jezik? Podrazumeva se da je odgovor - da, jer ukoliko želiš da radiš u jednom društvu, kao što je makedonsko, treba da poznavati oba jezika.

Sada je spreman teren za novi mogući korak ukoliko se Zakon liberalizuje tokom 2006/7 godine. Možemo predvideti jedan osnovni program, jednogodišnji ili dvogodišnji, kao deo nacionalng makedonsko okvira kvalifikacija u kome će se studenti usredsrediti na sticanje

znanja iz jezika i informativne tehnologije, koje će omogućiti završetak prve godine trogodišnjeg ciklusa. Nakon toga ,nastava profesionalnih redmeta može da se odvija na engleskom jeziku. Međutim, sadašnji zakon ne omogućava studijske programe koji dgovaraju porebama studenata. Po onome što je sada na snazi, svi studenti koi žele da studiraju na UEJL moraju da polože pred-kvalifikacioni ispit iz engleskog jezika TOEFL, ukoliko žele da se upišu. Potignuti rezultati se računaju pri upisu. Za buduće studente na svim fakultetima se traži minimalni rezultat od 300 poena (pre - TOEFL test ima maksimum 500 poena). Na osnovu postignutog rezultata na ovom testu, određuje se koji će nivo Osnovnog Kursa engleskog jezika sdent pohađati. Fakulteti zahtevaju različit broj poena iz poznavanja engleskog jezika, ali zahtevani minimum se kreće od 300 do 400 poena. Ne pstoje strikna upusta kako ovaj pre-TOEFL - test primeniti, što znači da UEJL postavlja kriterijume u zavisnosti od zahteva. Ovo omogućava postepenu primenu odvijanja nastave na engleskom jeziku na trećoj godini prvog ciklusa, kao kod Admistracije Biznisa, IT i Računovodstva, dok kod tokom drugog ciklusa to se primenjuje na Pravom fakultetu. Ovo porazumeva strateško ristikuiranje kako osnovnih tako i specijalnih kurseva na engleskom.

9. Sažetak

Pitanje jezika je od fundamentalne važnosti za sve zajednice koje se žive u Jugoistočnoj Evropi. Cuvajući i štiteći upotrebu jezika u visokom obrazovanju , stvarajući, instovremeno, mogućnost studentima da uče engleski jezik kao međunarodni medijum za komunikaciju , institucije će omogućiti lakše zapošljavanje i lični razvoj svojih studenata. Međutim, veoma je važno da zakoni priznaju ovo. Dok sadašnji zakoni na Kosovu (UNMIK) i u Bosni i Hercegovini ne predstavljaju nikakve smetnje za ovakva kretanja , ipak obe ove zemlje treba još puno toga da urade kako bi se ovo primenilo. Za razliku, makedonski Zakon još uvek je ograničen, i, bez ikakave sumnje, neophodna je njegova promena, ukoliko se želji potpuna realizacija ciljeva koji su postavljeni pred UEJL-om ako i njihova primena i kod drugih delova makedonskog sistema visokog obrazovanja.

Svakako, UEJL predstavlja jedan model ali koji se ne može prosto prekopirati ukoliko ne postoje adekvatni zakonski i ekonomski uslovi. Završiću onako kako sam i počeo, tri elementa su od suštinskog značaja za postizanje bilo kakvog uspeha kod sličnih institucija: uspešno vođenje, državna potpora i adekvatno finansiranje. Po mom mišljenju, bilo koji vid " nametnutog rešenja " ne može biti uspešan.

Fusnota

Asocijacija Univerziteta Evrope (AUE): Izveštaj institucionalnog vrednovanja UEJL-a (2005).
2 CIA World Factbook 2005: Makedonia.
3 Ovo se dogodilo pole sastanka rektora i ostalog personala UEJL-a sa značajnim zvaničnicima Saveta Evrope Strazburgu.